

९
पायाभूत सुविधा

१. पायाभूत सुविधा

१.१ सामाजिक व आर्थिक परिवर्तनात चांगल्या पायाभूत सुविधा असणे हा एक महत्वाचा घटक आहे. 'सक्षम पायाभूत सुविधा निर्मिती, सर्वसमावेशक आणि शाश्वत औद्योगिकरणास चालना व नवनवीन कल्पनांची जोपासना' या शाश्वत विकास ध्येयांतर्गत आर्थिक विकास व जनकल्याणास सहाय्य करण्यासाठी दर्जेदार, विश्वसनीय, शाश्वत व सक्षम पायाभूत सुविधांचा विकास करुन त्या सर्वांसाठी किफायतशीर व समन्यायाने उपलब्ध करण्यावर भर देण्यात येत आहे.

ऊर्जा

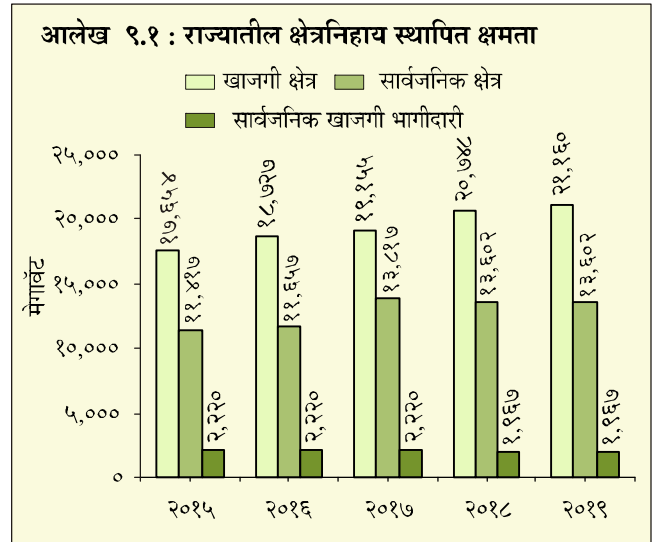
१.२ 'सर्वांसाठी किफायतशीर, खात्रीची, शाश्वत व आधुनिक ऊर्जेची उपलब्धता' हे शाश्वत विकास ध्येयांपैकी एक ध्येय आहे. वीज, नैसर्गिक वायू, पेट्रोलियम हे ऊर्जेचे विविध प्रकार आहेत.

वीज

१.३ आधुनिक अर्थव्यवस्थेच्या सातत्यपूर्ण विकासात विद्युत ऊर्जेची महत्वाची भूमिका आहे. पारंपरिक आणि नवीकरणीय स्रोतांद्वारे वीज निर्मिती केली जाते व ती अर्थव्यवस्थेच्या सर्व क्षेत्रांमध्ये वापरली जाते.

स्थापित क्षमता

१.३.१ राज्यातील वीज निर्मितीची एकूण स्थापित क्षमता ३१ मार्च, २०१९ रोजी ३६,७२९ मेगावॉट असून त्यात खाजगी क्षेत्राचा ५७.६ टक्के, सार्वजनिक क्षेत्राचा ३७.० टक्के आणि सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी प्रकल्पाचा (रत्नागिरी गॅस पॉवर प्रोजेक्ट मर्या.) ५.४ टक्के हिस्सा होता. खाजगी क्षेत्रातील विजेच्या स्थापित क्षमतेत नवीकरणीय ऊर्जेचा ४१.४ टक्के हिस्सा होता. राज्यातील वीज निर्मितीची स्थापित क्षमता ३१ मार्च, २०१९ रोजी देशात सर्वाधिक होती. स्रोतनिहाय स्थापित क्षमता तक्ता १.१ मध्ये दिली आहे.

तक्ता १.१ स्रोतनिहाय स्थापित क्षमता

(मेगावॉट)

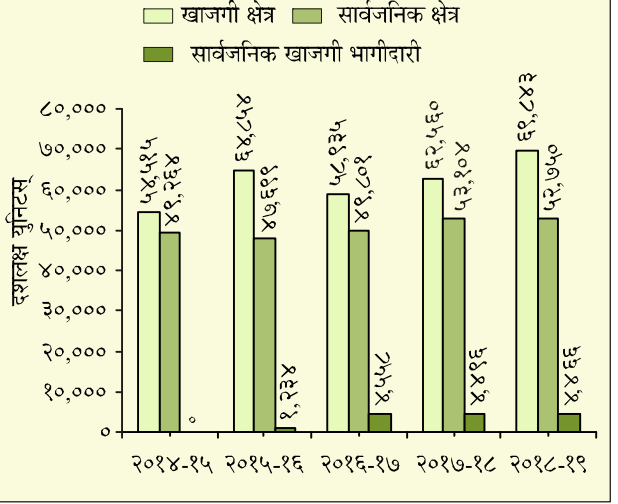
स्रोत	३१ मार्च रोजी			३१ डिसेंबर, २०१९ रोजी	२०१९ मध्ये २०१८ च्या तुलनेत शेकडा बदल
	२०१७	२०१८	२०१९		
राज्यात	३५,१९२	३६,३१७	३६,७२९	३६,०७६	१.१
औष्णिक	२१,४९६	२२,०९६	२२,०९६	२१,१७६	०.०
नवीकरणीय	७,५५८	८,३४१	८,७५३	९,०२०	४.९
जलजन्य	३,०६६	३,०६१	३,०६१	३,०६१	०.०
नैसर्गिक वायुजन्य	३,०७२	२,८१९	२,८१९	२,८१९	०.०
केंद्रीय क्षेत्राकडून वाटप	७,११४	७,४२०	७,७५४	७,७७९	४.५

आधार : महानिर्मिती, महाऊर्जा, केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण, केंद्र शासन, टाटा पॉवर कं. मर्या., रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर / अदानी इलेक्ट्रीसिटी

वीज निर्मिती

१.३.२ राज्यात २०१८-१९ मध्ये एकूण वीज निर्मिती (नवीकरणीय ऊर्जेसह) १,२७,०५९ दशलक्ष युनिट्स तर २०१७-१८ मध्ये एकूण १,२०,१६० दशलक्ष युनिट्स झाली. याशिवाय केंद्रीय क्षेत्राकडून २०१८-१९ मध्ये ३४,२३८ दशलक्ष युनिट्स व २०१७-१८ मध्ये ३३,००३ दशलक्ष युनिट्स वीज उपलब्ध झाली. राज्यात २०१८-१९ मध्ये झालेल्या वीज निर्मितीत खाजगी क्षेत्र, सार्वजनिक क्षेत्र आणि सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी क्षेत्राचा अनुक्रमे ५५.० टक्के, ४१.५ टक्के आणि ३.५ टक्के हिस्सा होता. स्रोतनिहाय वीज निर्मिती तक्ता ९.२ मध्ये दिली आहे.

आलेख ९.२ : राज्यातील क्षेत्रनिहाय वीज निर्मिती

तक्ता ९.२ स्रोतनिहाय वीज निर्मिती

(दशलक्ष युनिट्स)

स्रोत	२०१६-१७	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१९-२० ⁺	२०१८-१९ मध्ये २०१७-१८ च्या तुलनेत शकडा बदल
राज्यांतर्गत	१,१३,२९४	१,२०,१६०	१,२७,०५९	९०,३८०	५.७
औष्णिक	८६,७२३	९३,९५०	९८,७२०	७०,५०१	५.१
नैसर्गिक वायुजन्य	९,४८१	९,०६२	८,४५२	६,१७८	(-)६.७
जलजन्य	५,९७९	५,११४	५,३८७	४,७६३	५.४
नवीकरणीय ^९	११,१११	१२,०३४	१४,५००	८,९३८ [#]	२०.५
केंद्रीय क्षेत्राकडून प्राप्त	३२,५८२	३३,००३	३४,२३८	२२,९२३ [#]	३.७

टीप : १ युनिट = १ किलोवॉट तास

\$ बंदिस्त विजेसह

+ डिसेंबरपर्यंत

नोव्हेंबरपर्यंत

आधार : महानिर्मिती, महावितरण, केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण, केंद्र शासन, टाटा पॉवर कं. मर्या., रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर / अदानी इलेक्ट्रीसिटी.

वीज खरेदी

१.३.३ सन २०१८-१९ मध्ये महावितरणने खरेदी केलेल्या विजेचा सरासरी प्रती युनिट दर ₹ ४.६१ आणि बेस्टने खरेदी केलेल्या विजेचा सरासरी प्रती युनिट दर ₹ ४.८५ होता. महावितरण आणि बेस्ट यांनी खरेदी केलेल्या विजेचा तपशील तक्ता ९.३ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.३ महावितरण आणि बेस्ट यांनी खरेदी केलेली वीज

वर्ष	महावितरण		बेस्ट	
	खरेदी केलेली वीज (दशलक्ष युनिट्स)	एकूण किंमत (₹ कोटी)	खरेदी केलेली वीज (दशलक्ष युनिट्स)	एकूण किंमत (₹ कोटी)
२०१७-१८	१,२६,९२५	५३,८३०	४,८२५	२,३१९
२०१८-१९	१,३६,२५३	६२,७५४	४,७७१	२,३१५
२०१९-२० ⁺	८५,५७०	४१,११३	३,४०९	१,६९९

आधार : महावितरण, बेस्ट

+ नोव्हेंबरपर्यंत

विजेचा वापर

९.३.४ राज्यात २०१८-१९ मध्ये विजेचा एकूण वापर १,३१,८६६ दशलक्ष युनिट्स तर २०१७-१८ मध्ये १,२३,९३८ दशलक्ष युनिट्स होता. राज्यातील विजेचा सर्वाधिक वापर औद्योगिक क्षेत्रात (३५.८ टक्के) तर त्या खालोखाल कृषि क्षेत्रात (२५.६ टक्के) आणि घरगुती क्षेत्रात (२२.१ टक्के) होता. क्षेत्रनिहाय विजेचा वापर तक्ता ९.४ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.४ क्षेत्रनिहाय विजेचा वापर

क्षेत्र	(दशलक्ष युनिट्स)				२०१७-१८ च्या तुलनेत शोकडा बदल
	२०१६-१७	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१९-२०*	
औद्योगिक	३३,८२०	४३,९७४	४७,१६४	३४,४४८	७.३
कृषि	२८,२०२	३०,५६१	३३,७२५	२०,९३०	१०.४
घरगुती	२६,८६८	२८,३४८	२९,१८८	२३,३५३	३.०
वाणिज्यिक	१३,०५०	१३,९२५	१४,१७९	११,०१३	१.८
सार्वजनिक सेवा [@]	४,३५१	४,८१०	५,०८९	३,८४९	५.८
रेल्वे	१०५	१६३	१७४	१३९	६.८
इतर	१,९५३	२,१५७	२,३४७	१,७८०	८.८
सर्व	१,०८,३४९	१,२३,९३८	१,३१,८६६	९५,५१२	६.४

@ सार्वजनिक दिवाबत्ती व पाणी पुरवठा समाविष्ट

+ डिसेंबरपर्यंत

आधार : महावितरण, बेस्ट, टाटा पॉवर कं. मर्या., रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर / अदानी इलेक्ट्रीसिटी

९.३.५ भारतातील आणि महाराष्ट्रातील विजेचा दरडोई अंतिम वापर तक्ता ९.५ मध्ये दिला आहे.

तक्ता ९.५ विजेचा दरडोई अंतिम वापर

क्षेत्र	(युनिट्स)					
	२०१६-१७		२०१७-१८		२०१८-१९*	
	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र
सर्व	७१५.४	९०७.५	७५३.१	१,०२८.२	७८४.२	१,०८३.७
वाणिज्यिक	७०.३	१०९.३	७२.६	११५.५	७४.६	११६.५
औद्योगिक	२२९.४	२८३.३	२४६.३	३६४.८	२६१.१	३८७.६
कृषि	१४९.६	२३६.२	१५४.२	२५३.५	१६०.९	२७७.२
घरगुती	२००.२	२२५.०	२११.७	२३५.२	२१९.०	२३९.९

आधार : केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण, केंद्र शासन, महावितरण, बेस्ट, टाटा पॉवर कं. मर्या., रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर / अदानी इलेक्ट्रीसिटी

* अस्थायी

९.३.६ स्थापित क्षमता, वीज निर्मिती, क्षेत्रनिहाय विजेचा वापर आणि विजेचा दरडोई अंतिम वापर या संबंधीची मालिका परिशिष्ट ९.१ मध्ये दिली आहे.

विजेची मागणी व पुरवठा

९.३.७ राज्यातील क्षमता वाढ, पारेषण व वितरण जाळ्यातील सुधारणा आणि ऊर्जा संवर्धनाच्या विविध उपाययोजनांमुळे वीज पुरवठ्यात सुधारणा झाली आहे. सरासरी कमाल मागणीच्या वेळी विजेचा पुरवठा व तूट तक्ता ९.६ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.६ सरासरी कमाल मागणीच्या वेळी विजेचा पुरवठा व तूट

वर्ष	(मेगावॅट)		
	सरासरी कमाल मागणी	पुरवठा	तूट
२०१६-१७	१६,९०३	१६,८६६	३७
२०१७-१८	१७,४१२	१७,६०६	(-)१९४
२०१८-१९	१८,४७८	१९,८१४	(-)१,३३६
२०१९-२०*	१७,६११	२०,३८९	(-)२,७७८

आधार : महावितरण

+ डिसेंबरपर्यंत

पारेषण व वितरणाचे पायाभूत जाळे

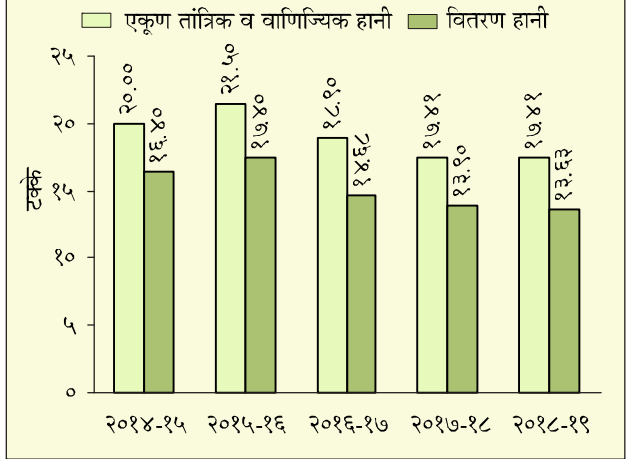
१.३.८ वीज निर्मिती केंद्रांतून वीज ग्राहकांपर्यंत पोहोचवणे सुकर करणारे पारेषण व वितरणाचे पायाभूत जाळे हा विद्युत प्रणालीचा कणा आहे. पारेषण व वितरणाच्या पायाभूत जाळ्यामध्ये सुधारणा ही सातत्यपूर्ण प्रक्रिया असून त्यात अति उच्च दाब (इएचव्ही) उपकेंद्रांचे आधुनिकीकरण, सदोष मीटर बदलणे, अत्याधिक भार असलेल्या उच्च व कमी दाबाच्या वाहिन्यांवरील भार अतिरिक्त रोहित्रे पुरवून कमी करणे, नवीन उपकेंद्रे उभारणे व कार्यान्वित करणे यासह वीजचोरी विरुद्ध मोहिम अशा उपाययोजनांचा समावेश आहे.

१.३.९ महापारेषणचे सन २०१८-१९ अखेर ४७,३०४ सर्किट किमीचे जाळे व ६७२ उपकेंद्रे यांसह पारेषण क्षमता सुमारे १,२८,०१५ मेगा व्होल्ट अॅम्पिअर (एमव्हीए) होती. सन २०१९-२० मध्ये डिसेंबर पर्यंत ४८,१७७ सर्किट किमी जाळे व ६७९ उपकेंद्रे यासह पारेषण क्षमता १,२८,८४० एमव्हीए झाली. महापारेषणची २०१७-१८ व २०१८-१९ ची पारेषण हानी अनुक्रमे ३.३० टक्के व ३.११ टक्के होती तर २०१९-२० मध्ये डिसेंबर पर्यंतची पारेषण हानी ३.१८ टक्के होती.

१.३.१० महावितरणच्या वितरण जाळ्यात २०१८-१९ अखेरीस ३,७२७ उपकेंद्रे, १०,५५,९४२ सर्किट किमी वाहिन्या व ६,१५,००३ वितरण रोहित्रे होती. सन २०१९-२० मध्ये डिसेंबर अखेर ३,९३८ उपकेंद्रे, १०,६८,०६४ सर्किट किमी वाहिन्या व ६,५४,६५० वितरण रोहित्रे होती.

१.३.११ सन २०१८-१९ मध्ये राज्यातील वीज वितरण यंत्रणेत महावितरणचा हिस्सा ८६.७ टक्के असून त्या पाठोपाठ अदानी इलेक्ट्रीसिटीचा ६.४ टक्के, बेस्टचा ३.५ टक्के आणि टाटा पॉवरचा ३.४ टक्के होता. वितरण हानी तक्ता ९.७ मध्ये दिली आहे.

आलेख ९.३ : महावितरणची एकूण तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी आणि वितरण हानी

तक्ता ९.७ वितरण हानी

(टक्के)

परवानाधारक	२०१६-१७	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१९-२०*
महावितरण	१४.६८	१३.९०	१३.६३	१२.१७
बेस्ट	५.४२	५.८२	४.१८	४.३४
रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर / अदानी इलेक्ट्रीसिटी	८.८३	८.११	७.९५	८.३६
टाटा पॉवर कं. मर्या.	०.८५	०.९०	०.६३	०.८९

आधार : महावितरण, बेस्ट, टाटा पॉवर कं. मर्या., रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर / अदानी इलेक्ट्रीसिटी

+ सप्टेंबरपर्यंत

१.३.१२ **उज्वल डिस्कॉम अॅश्युरन्स योजना (उदय)** : केंद्र शासनाने २०१५ मध्ये राज्य वितरण यंत्रणांच्या कार्यान्वयन व वित्तीय कार्यक्षमतेत सुधारणा करण्याच्या उद्देशाने ही योजना मंजूर केली. सदर योजनेतर्गत राज्य शासनाने २०१६-१७ मध्ये ₹ ४,९५९.७५ कोटी महावितरणला हस्तांतरित केले. सप्टेंबर, २०१९ अखेर राज्यात फिडर मीटरिंग, वीज जोडणी न झालेल्या घरांना वीज पुरवठा, फिडर विलगीकरण, ग्रामीण फिडर परिक्षण आणि एलईडी दिवे वितरण पूर्ण झाले आहे तर वितरण ट्रान्सफॉर्मर मीटरिंगचे काम प्रगतीपथावर आहे.

१.३.१३ **औष्णिक ऊर्जेची क्षमता वाढ** : महानिर्मितीने विविध औष्णिक ऊर्जा निर्मिती केंद्रांत प्रकल्पांची स्थापना व कार्यान्वयन करण्याच्या कृती आराखड्यास मान्यता दिली आहे. भुसावळ येथील ६६० मेगावॉट प्रकल्पासाठी क्षमतावाढीची प्रक्रिया सुरू आहे आणि कोराडी येथील १,३२० मेगावॉट या प्रकल्पासाठी राज्य शासन व महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाची तत्वतः मान्यता मिळाली आहे.

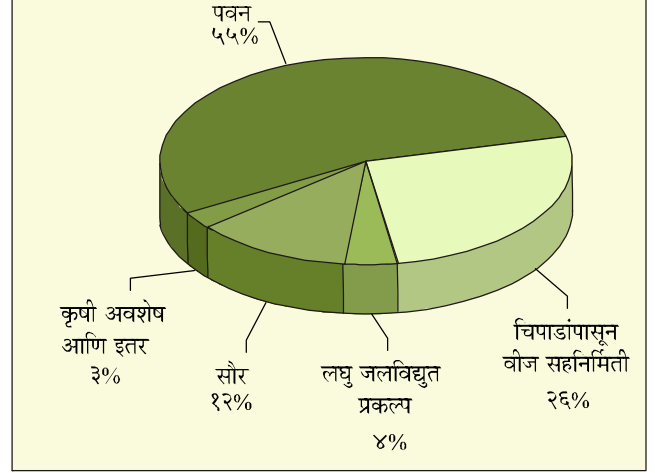

नवीकरणीय ऊर्जा

१.४ स्वच्छ आणि पर्यावरण पूरक नवीकरणीय ऊर्जेचे पवन, सौर, जैविक, बायोगॅस, सागरी लाटा, भू-औष्णिक, इत्यादी स्रोत आहेत. ऊर्जा संवर्धन अधिनियम, २००१ मधील तरतुदींचे समन्वयन, विनिमय व अंमलबजावणीसाठी अधिकृत यंत्रणा म्हणून महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) या संस्थेस अधिसूचित केले आहे. नवीकरणीय ऊर्जेचा प्रचार व प्रसार आणि ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रमांची अंमलबजावणी यासाठी महाऊर्जा सक्रीय आहे.

१.४.१ केंद्र शासनाच्या धोरणाप्रमाणे नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांमधून १० टक्के पर्यंत वीज खरेदीचे बंधन साध्य करण्याचे धोरण राज्य शासनाने स्विकारले आहे. त्यास अनुसरून नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांद्वारे निर्मित वीज ग्रीड जोडणीमध्ये आणण्यासाठी धोरणे जाहीर केली आहेत. नवीकरणीय ऊर्जेच्या स्थापित क्षमतेनुसार तामिळनाडू आणि कर्नाटक नंतर राज्य देशात तिसऱ्या क्रमांकावर आहे. नवीकरणीय ऊर्जेची संभाव्य व स्थापित क्षमता तक्ता १.८ मध्ये दिली आहे.

आलेख १.४ : नवीकरणीय ऊर्जेची स्थापित क्षमता

तक्ता १.८ नवीकरणीय ऊर्जेची संभाव्य व स्थापित क्षमता

(मेगावॉट)

स्रोत	संभाव्य क्षमता	स्थापित क्षमता			
		३१ मार्च रोजी			३१ डिसेंबर, २०१९ रोजी
		२०१७	२०१८	२०१९	
पवन	९,४००	४,७६९	४,७८२	४,७९२	४,९९८
चिपाडांपासून वीज सहनिर्मिती	२,२००	१,८४९	१,९५४	२,२८४	२,२८४
लघु जल विद्युत प्रकल्प [#]	७३२	३०४	३३६	३६६	३६६
कृषि अवशेष	७८१	२१५	२१५	२१५	२१५
शहरी घनकचरा	२८७	३	३	३	३
औद्योगिक कचरा	३५०	३५	३५	३५	३८
सौर	७,५००	३८३	१,०१७	१,०५८	१,११६
एकूण	२१,२५०	७,५५८	८,३४२	८,७५३	९,०२०

आधार : महाऊर्जा

जलसंपदा विभागाने स्थापित केलेले २५ मेगावॉट पेक्षा कमी क्षमतेचे प्रकल्प

१.४.२ ऊर्जा अक्षय्यता कार्यक्रम व नवीकरणीय ऊर्जेसंबंधीच्या इतर उपाययोजना : नवीकरणीय ऊर्जेची स्वतंत्रपणे कार्यरत असलेली उपकरणे मोठ्या प्रमाणात अनुदानित तत्वावर वितरीत करण्यात आली आहेत. ऊर्जा अक्षय्यता कार्यक्रम व इतर उपाययोजना अंतर्गत साध्य तक्ता १.९ मध्ये दिले आहेत.

तक्ता ९.९ ऊर्जा अक्षय्यता कार्यक्रम व इतर उपाययोजना अंतर्गत साध्य

(संख्या)

तपशील	मार्च, २०१८ अखेर	मार्च, २०१९ अखेर
ऊर्जा अक्षय्यता कार्यक्रम		
अ) ऊर्जा लेखा परिक्षण	१,०८९	१,३१४
ब) संक्षिप्त ऊर्जा लेखा परिक्षण	२,४०८	२,८७२
क) अपव्ययित उष्याचा पुनर्वापर	११	११
ड) ग्रामपंचायत क्षेत्रात सीएफएल दिवे बदलणे	१,५३,०६६	१,५३,०६६
इ) शासकीय/निमशासकीय कार्यालयांच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प	९०	१०६
ई) नगरपालिकांमध्ये ऊर्जा संवर्धन संयंत्रे बसविणे	३६	३८
वारा मापन केंद्रे	४०९	४०९
शासकीय इमारतीतील सौर ऊर्जा प्रकल्प	४१	११३
जैविक कांडी कोळसा (ब्रिक्वेटिंग) प्रकल्प प्रदर्शने	१७०	१८९
अटल सौर कृषी पंप	--	७९
सौर लघुजल व नळ पाणी पुरवठा योजना	--	१,१९८
सौर किरणोत्सार निर्धारण केंद्रे [§]	७	७
सामायिक अभ्यासिकेत सौर दिवे [§]	१८,६०३	१८,६०३
ग्रामीण विद्युतीकरण [§] अ) गावे	५८६	५८६
ब) पाडे-वस्त्या	७०३	७०३
पवन-सौर संकरित संयंत्रे [§] अ) संख्या	२९३	२९३
ब) क्षमता (किलोवॉट)	२,२८३	२,२८३
आश्रमशाळा व वसतीगृहातील पवन-सौर संकरित यंत्रणा [§]	२०	२०
आश्रमशाळांतील सौर ऊर्जा संयंत्रे (सौर घरगुती दिवे, पथदिवे, जल उष्मीकरण यंत्रणा आणि ऊर्जा संच) [§]	१०	१०

आधार : महाऊर्जा

§ सद्यःस्थितीत योजना बंद आहे

९.४.३ नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी बंधन ('आरपीओ') व नवीकरणीय ऊर्जा प्रमाणपत्रे ('आरईसी') पद्धती : नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी बंधन हे महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाने कायद्याद्वारे बंधनकारक केले असून बांधील यंत्रणेद्वारे (वितरण परवानाधारक, ग्रीडला जोडलेले बंदिस्त वीज निर्मिती प्रकल्प व वितरण मुक्त प्रवेश असलेले ग्राहक) वापर केलेल्या एकूण पारंपरिक विजेपैकी किमान मर्यादेपर्यंत नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी करणे बंधनकारक आहे.

९.४.४ नवीकरणीय ऊर्जेस चालना देण्यासाठी आणि उपलब्ध असलेले नवीकरणीय ऊर्जा स्रोत व बांधील यंत्रणांना साध्य करावयाचे नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी बंधन यांच्यात असलेली तफावत दूर करण्याकरिता 'आरईसी' हे बाजाराधारीत साधन आहे. महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाने महाऊर्जा या यंत्रणेस 'आरपीओ', त्याचे अनुपालन व 'आरईसी' पद्धतीची अंमलबजावणी यासाठी राज्य यंत्रणा म्हणून घोषित केले आहे. महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाच्या 'आरपीओ-आरईसी नियमन २०१६' या नियमनानुसार बांधील यंत्रणांना त्यांच्या एकूण वीज वापराच्या किमान मर्यादेपर्यंत नवीकरणीय ऊर्जा खरेदी करणे अनिवार्य आहे. नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांमधून किमान खरेदी करावयाची ऊर्जा (एक युनिट विजेच्या समतुल्य) २०१८-१९ करिता सौर ऊर्जेसाठी २.७५ टक्के व इतर नवीकरणीय ऊर्जेसाठी ११.० टक्के उद्दिष्ट आहे. नवीकरणीय ऊर्जा बंधन (आरपीओ) चे साध्य तक्ता ९.१० मध्ये दिले आहे.

तक्ता ९.१० नवीकरणीय ऊर्जा बंधन (आरपीओ) चे साध्य

(टक्के)

वितरण परवानाधारक	सौर		इतर नवीकरणीय ऊर्जा		एकूण	
	२०१७-१८	२०१८-१९*	२०१७-१८	२०१८-१९*	२०१७-१८	२०१८-१९*
महावितरण	०.७९	१.७४	१०.५७	९.५२	११.३६	११.२६
टाटा पॉवर कं मर्या.	१.५५	३.२३	९.५८	११.०१	११.१३	१४.२४
रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर /अदानी इलेक्ट्रीसिटी	०.७३	०.७९	२.१४	२.२९	२.८७	३.०८
बेस्ट	०.६९	४.१४	११.३८	११.१४	१२.०६	१५.२८

आधार : महाऊर्जा

* अस्थायी

नियामक उपाययोजना व वीज दर

१.५ महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाची स्थापना वीज दर निश्चिती, वीज खरेदी आणि पारेषण व वितरण यंत्रणांच्या प्रापण प्रक्रियांचे नियमन आणि वीज क्षेत्रामध्ये स्पर्धा, कार्यक्षमता व काटकसरीस प्रोत्साहन देणे यासाठी करण्यात आली आहे. सन २०१९-२० मधील विजेचे सरासरी दर तक्ता ९.११ मध्ये दिले आहेत.

तक्ता ९.११ सन २०१९-२० मधील सरासरी वीज दर

(₹ प्रति युनिट)				
ग्राहक गट	महावितरण	बेस्ट	अदानी इलेक्ट्रीसिटी	टाटा पॉवर
लघु दाब - घरगुती/निवासी				
दारिद्र्यरेषेखालील	२.०८	२.५१	@	@
० ते १०० युनिट्स	५.४८	३.२४	५.०६	१.९९
१०१ ते ३०० युनिट्स	९.२६	५.८०	८.९३	५.२४
३०१ ते ५०० युनिट्स	११.७५	८.०७	९.९८	९.४७
५०१ ते १,००० युनिट्स	१३.०७	९.३१	११.६७	१३.१०
१,००० युनिट्स पेक्षा अधिक	१३.८६	९.३१	११.६७	१३.१०
लघु दाब - व्यावसायिक/अनिवासी				
०- २० किलोवॉट	१०.८१	७.७४	९.७१	८.८१
> २० किलोवॉट आणि <= ५० किलोवॉट	१३.७९	८.१८	१०.२८	८.७९
५० किलोवॉट पेक्षा अधिक	१६.७९	८.४१	१०.५२	१०.२३
लघु दाब - उद्योग				
२० किलोवॉट पेक्षा कमी भार	६.८०	६.९६	८.८४	८.४४
२० किलोवॉट पेक्षा अधिक भार	९.५३	७.४८	९.६५	८.३२
लघु दाब - कृषि				
कृषि पंप (मीटर शिवाय)	३.८६	लाना	लाना	लाना
कृषि पंप (मीटर सह)	३.७४	३.९८	५.७७	@
इतर (मीटर सह)	५.७१	५.४८	७.२८	@
लघु दाब - पथदिवे (सार्वजनिक दिवाबत्ती)				
ग्रामपंचायत आणि अ, ब व क वर्ग नगरपालिका	६.२४	लाना	लाना	लाना
महानगरपालिका क्षेत्रे	७.७७	७.६४	९.०१	८.८५
लघु दाब - सार्वजनिक सेवा				
शासकीय शैक्षणिक संस्था व रुग्णालये	७.६२	७.३३	८.०३	७.१८
इतर	८.८५	७.६४	८.४१	८.७८
उच्च दाब - उद्योग				
उच्च दाब - रेल्वे/मेट्रो/मोनोरेल	८.८९	७.२०	८.७८	७.५९
				(रेल्वे)
				७.७३
				(मेट्रो/ मोनोरेल)
उच्च दाब - सार्वजनिक सेवा				
शासकीय शैक्षणिक संस्था व रुग्णालये	९.६३	७.५३	९.१३	८.९२
इतर	११.६५	७.९९	१०.०२	९.६१
उच्च दाब - कृषि पंप				
	४.२७	लाना	लाना	लाना

आधार: महाराष्ट्र वीज नियामक आयोग

@ ग्राहकांची संख्या निरंक वा अत्यंत कमी असल्याने सरासरी दर दर्शविले नाहीत

लाना लागू नाही

ग्रामीण विद्युतीकरण, जाळ्यांची सुधारणा आणि ऊर्जा अक्षय्यता संबंधित योजना

९.६.१ **ग्रामीण विद्युतीकरण** : महावितरणच्या वार्षिक अहवाल २०१८-१९ नुसार राज्यातील वस्ती असलेल्या एकूण ४१,९२८ गावांपैकी मार्च, २०१९ पर्यंत ४१,६१८ गावांचे पारंपरिक ऊर्जेद्वारे व ३०५ गावांचे अपारंपरिक ऊर्जेद्वारे विद्युतीकरण झाले.

९.६.२ **कृषि पंपांचे विद्युतीकरण** : राज्यात ३१ मार्च, २०१९, अखेर एकूण ४२.२० लाख कृषि पंपांचे विद्युतीकरण झाले. सन २०१८-१९ मध्ये ६०,८१७ आणि सन २०१९-२० मध्ये ऑक्टोबर पर्यंत २७,९१६ कृषि पंपांचे विद्युतीकरण झाले.

९.६.३ **अटल सौर कृषि पंप योजना** : सदर योजनेच्या पहिल्या टप्प्यात (२०१५ ते २०१८) राज्यात १०,००० सौर कृषि पंप स्थापित करण्याच्या उद्दिष्टाच्या तुलनेत सुमारे ५,६६२ सौर कृषि पंप कार्यान्वित करण्यात आले. योजनेच्या दुसऱ्या टप्प्यात (२०१८-१९ पासून) ७,००० सौर कृषि पंप स्थापित करण्याच्या उद्दिष्टाच्या तुलनेत सुमारे ६,००० सौर कृषि पंप नोव्हेंबर, २०१९ पर्यंत कार्यान्वित करण्यात आले.

९.६.४ **मुख्यमंत्री सौर कृषि वाहिनी योजना** : सदर योजनेतर्गत अहमदनगर जिल्ह्यातील राळेगण सिध्दी व यवतमाळ जिल्ह्यातील कोळंबी येथे प्रत्येकी दोन मेगावॉट क्षमतेचे दोन सौर ऊर्जेचे पथदर्शी प्रकल्प कार्यान्वित करण्यात आले आहेत. अशा प्रकारचे राज्यात एकूण १,३६१ मेगावॉट वीज निर्मितीचे सौर प्रकल्प कार्यान्वित करण्याचे प्रस्तावित आहे त्यापैकी १३७.०७ मेगावॉट क्षमता अद्यापर्यंत आस्थापित करण्यात आली आहे.

९.६.५ **प्रधान मंत्री किसान ऊर्जा सुरक्षा व उत्थान महा-अभियान (पीएम कुसुम)** : केंद्र शासनाच्या नवीन आणि नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालयाने शेतकऱ्यांसाठी सौर पंप आणि ग्रीड कनेक्टेड सौर आणि इतर नवीकरणीय ऊर्जा संयंत्र स्थापित करण्यासाठी सदर योजना देशात सुरु केली आहे. सन २०२२ पर्यंत २५,७५० मेगावॉट ऊर्जा सौर आणि इतर नवीकरणीय स्रोतांद्वारे स्थापित करण्याचे उद्दिष्ट असून सदर योजनेअंतर्गत अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्थांना सेवा शुल्कासह केंद्र शासनाद्वारे ₹ ३४,४२२ कोटी अर्थसहाय्य देण्यात येणार आहे.

९.६.६ **दीनदयाळ उपाध्याय ग्राम ज्योती योजना** : केंद्र शासनाने २०१५ पासून ग्रामीण भागातील कुटुंबांना वीज जोडणी देण्यासाठी ही योजना सुरु केली असून राज्यासाठी ₹ २,१६४.१५ कोटी रक्कम मंजूर करण्यात आली आहे. या योजनेअंतर्गत १२.४८ लाख ग्रामीण कुटुंबांना (त्यापैकी ३.८६ लाख दारिद्र्य रेषेखालील) वीज जोडणी देण्याचे प्रस्तावित आहे. डिसेंबर, २०१९ पर्यंतची दीनदयाळ उपाध्याय ग्राम ज्योती योजनेअंतर्गत प्रगती तक्ता ९.१२ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.१२ दीनदयाळ उपाध्याय ग्राम ज्योती योजनेअंतर्गत प्रगती

(डिसेंबर, २०१९ पर्यंत)

कामांचा तपशील	परिमाण	उद्दिष्ट	उद्दिष्टपूर्ती	प्रगतीपथावर
नवीन केंद्रे	संख्या	२१०	१८५	२५
अस्तित्वातील ट्रान्सफॉर्मर्सचे अद्ययावतीकरण / जोडणी	संख्या	१५१	१०९	३७
नवीन ट्रान्सफॉर्मर्स	संख्या	९,३११	६,६७१	५७७
फिडर विलगीकरण	संख्या	७०९	५६२	९६
उच्च दाब वाहिनी	कि.मी.	९,७९६	७,६१०	८०१
लघु दाब वाहिनी	कि.मी.	६,६५३	४,५४०	४०२
सांसद आदर्श ग्राम योजनेतील गावे	संख्या	७९	७९	०
दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबांना वीज जोडणी	संख्या	३,८६,४३९	३,८६,४३९	०

आधार : महावितरण

९.६.७ **घरगुती कार्यक्षम दिव्यांसाठी कार्यक्रम** : या कार्यक्रमांतर्गत १५ नोव्हेंबर, २०१९ पर्यंत राज्यात सुमारे २.१९ कोटी एलईडी दिवे, ५.३१ लाख एलईडी ट्युबज व १.८६ लाख छत पंखे (पंचतारांकित मानक) वितरित करण्यात आले.

९.६.८ **प्रधानमंत्री सहज बिजली हर घर (सौभाग्य) योजना** : केंद्र शासनाने दि. २० ऑक्टोबर, २०१७ पासून सौभाग्य योजना दुर्गम भागातील वीज जोडणी नसलेल्या कुटुंबांकरिता सौर संयंत्रांद्वारे पाच वर्षांच्या सर्वकष देखभालीसह विद्युतीकरण करण्याच्या उद्देशाने लागू केली आहे. आरईसी मर्या. (तत्कालिन ग्रामीण विद्युतीकरण महामंडळ मर्यादित) ने ७५४ गावे व वस्त्यांमधील २६,०११ घरांमध्ये सदर योजना राबविण्याकरिता ₹ ११७.८० कोटी मंजूर केले आहेत, त्यानुसार घरांच्या वीज जोडणीचे काम डिसेंबर, २०१८ अखेर पूर्ण झाले आहे. नव्याने शोधलेल्या १३,७५१ घरांच्या वीज जोडणीचे काम डिसेंबर, २०१९ अखेर पूर्ण झाले आहे.

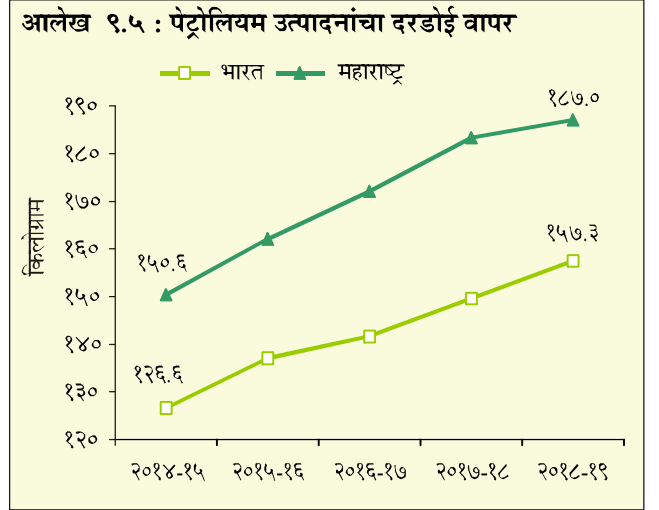
१.६.९ ऊर्जा बचत कार्यक्रम : औद्योगिक, कृषि, घरगुती आणि व्यावसायिक क्षेत्रासाठीची ऊर्जा बचतीची क्षमता सुमारे ३० टक्के आहे. ऊर्जेची बचत करण्यासाठी पद्धतशीर ऊर्जा लेखापरीक्षणे करणे आवश्यक आहे. या कार्यक्रमांतर्गत ऊर्जा लेखापरीक्षणे करण्यासाठी तांत्रिक आणि आर्थिक सहाय्य पुरविण्यात येते. डिसेंबर, २०१९ पर्यंत १,४३७ ऊर्जा लेखापरीक्षणे पूर्ण करण्यात आली व त्यासाठी ₹ २४९.८१ लाख अर्थसहाय्य देण्यात आले.

१.६.१० लघु व मध्यम उद्योगकरिता सहज ऊर्जा लेखापरीक्षण योजना : लघु व मध्यम उद्योगांना महाऊर्जा कडे नोंदीत ऊर्जा लेखापरीक्षण संस्थांद्वारे ऊर्जा लेखापरीक्षण करण्यासाठी वित्तीय सहाय्य उपलब्ध करून देणे हा योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. सुमारे ३,३६२ लघु व मध्यम उद्योगांनी डिसेंबर, २०१९ पर्यंत या योजनेत भाग घेतला. या लघु व मध्यम उद्योगांनी महाऊर्जा कडे नोंदीत ऊर्जा लेखापरीक्षण संस्थांद्वारे ऊर्जा लेखापरीक्षण पूर्ण केले व त्यासाठी ₹ ९१.१२ लाख अर्थसहाय्य प्राप्त केले.

ऊर्जेचे इतर प्रकार

पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू

१.७ पेट्रोलियम उत्पादनांच्या एकूण वापरासंबंधी आकडेवारी वाढीचा कल दर्शविते. भारतात व महाराष्ट्रात प्रमुख पेट्रोलियम उत्पादनांमध्ये मागील वर्षीच्या तुलनेत २०१८-१९ मध्ये अनुक्रमे ५.१ टक्के व १.९ टक्के वाढ झाली. भारतात व महाराष्ट्रात प्रमुख पेट्रोलियम उत्पादनांच्या झालेल्या वापराचा तपशील तक्ता १.१३ मध्ये दिला आहे.

तक्ता १.१३ प्रमुख पेट्रोलियम उत्पादनांचा वापर

(१००० मेट्रिक टन)

पेट्रोलियम उत्पादने	२०१७-१८		२०१८-१९*	
	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र
नॅप्था	१०,८४२	३७१	११,४२०	३६३
द्रवरूप पेट्रोलियम गॅस (एलपीजी)	२२,९७६	२,७९९	२४,५९१	२,९९०
मोटर स्पिरिट/गॅसोलिन (एमएस)	२६,१७५	३,२२६	२८,२८४	३,३५८
उच्च दर्जाचे केरोसिन (एसकेओ)	३,८४५	३०५	३,४५९	२००
एव्हीएशन टर्बाईन इंधन (एटीएफ)	७,३३३	१,६१८	८,०४१	१,६३९
हाय स्पीड डिझेल (एचएसडी)	८०,९९१	८,६७३	८३,४३५	९,२९२
कमी प्रतीचे डिझेल (एलडीओ)	५२४	८९	५९८	७८
फर्नेस ऑईल (एफओ)	५,९१२	८४१	५,५८३	८१५
हॉट हेवी स्टॉक (एचएचएस)/ लो सल्फर हेवी स्टॉक (एलएसएचएस)	११६	१३	३६९	४
लुब्रीकंट/वंगण	१,३४५	३२९	१,३१३	२८५
डांबर	५,१३६	५३२	५,८३०	७१२
इतर	१५,८८०	१,८२१	१७,४२८	१,२८१
एकूण	१,८१,०७५	२०,६१७	१,९०,३५२	२१,०१७

आधार: 'भारतीय पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू सांख्यिकी २०१७-१८' अहवाल, पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, भारत सरकार

* अस्थायी

९.७.१ एलपीजी घरगुती ग्राहक, वितरक, उच्च दर्जाचे केरोसिन (एसकेओ) / कमी प्रतीचे डीझेल (एलडीओ) वितरक आणि किरकोळ विक्री केंद्रे तक्ता ९.१४ मध्ये दिली आहेत.

तक्ता ९.१४ एलपीजी घरगुती ग्राहक, वितरक, एसकेओ / एलडीओ वितरक आणि किरकोळ विक्री केंद्रे

तपशील	२०१६-१७		२०१७-१८		२०१८-१९	
	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र	भारत	महाराष्ट्र
एलपीजी सक्रिय घरगुती ग्राहक (संख्या लाखात)	१,९८८	२२२	२,२४३	२४१	२,६५४	२६९
एलपीजी वितरक (संख्या)	२२,१९२	१,७५६	२०,१४६	१,८२७	२३,७३७	२,१३४
उच्च दर्जाचे केरोसिन (एसकेओ) / कमी प्रतीचे डीझेल (एलडीओ) वितरक (संख्या)	६,५४३	७६७	६,५३६	७६७	६,५२८	७६७
किरकोळ विक्री केंद्रे (संख्या)	५९,५९५	५,६८४	६२,५८५	५,९७०	६४,६२५	६,१७९
सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेसाठी उच्च दर्जाचे केरोसिनचे (एसकेओ) वाटप ('००० मे. टन)	६,९३३	५६४	५,०२२	३८५	४,४३३*	२८७*
सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेसाठी उच्च दर्जाच्या केरोसिनची (एसकेओ) उचल ('००० मे. टन)	६,६७८	५१८	४,६६९	३७८	४,१५२*	२४२*

आधार : पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, भारत सरकार

* अस्थायी

९.७.२ महानगर गॅस लि., महाराष्ट्र नॅचरल गॅस लि. आणि गॅस अॅथॉरिटी ऑफ इंडिया लि. (गेल) या पाईपद्वारे नैसर्गिक वायू (पीएनजी) जोडणी, कॉम्प्रेसड नैसर्गिक वायू (सीएनजी) केंद्रे व सीएनजी वरील वाहने यासंदर्भात राज्यात कार्यरत यंत्रणा आहेत. देशात मार्च, २०१९ अखेर १,७३० सीएनजी केंद्रे व सुमारे ३३.४७ लाख सीएनजी वाहने होती, त्यापैकी ३१३ सीएनजी केंद्रे व ९.२२ लाख सीएनजी वाहने राज्यात होती तसेच देशात ५०.८० लाख पीएनजी जोडण्या होत्या त्यापैकी १४.५७ लाख जोडण्या राज्यात होत्या.

९.७.३ **प्रधानमंत्री उज्वला योजना** : आर्थिक वर्ष २०१६-१७ पासून तीन वर्षांच्या कालावधीकरिता दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबातील पाच कोटी महिलांना एलपीजी जोडण्या देण्यासाठी ही योजना सुरु करण्यात आली. सामाजिक आर्थिक जात सर्वेक्षण - २०११ च्या आकडेवारीनुसार दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबे निश्चित करण्यात आली आहेत. पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालयाने सामाजिक आर्थिक जात सर्वेक्षणामध्ये समाविष्ट नसलेल्या किंवा योजनेच्या विस्तारीत श्रेणीमधील दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबांना आठ कोटी एलपीजी जोडण्या देण्यासाठी ही योजना सन २०१९-२० पर्यंत विस्तारीत केली. सप्टेंबर २०१९ पर्यंत सदर योजनेचे लक्ष्य साध्य झाले. या योजनेअंतर्गत राज्यात एकूण ४४.३८ लाख एलपीजी जोडण्या उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत.

९.७.४ **एलपीजी ग्राहकांसाठी सुधारित थेट लाभ हस्तांतर योजना** : राज्यात एलपीजी ग्राहकांसाठी सुधारित थेट लाभ हस्तांतर योजना नोव्हेंबर, २०१४ पासून लागू करण्यात आली आहे. यापूर्वीच्या थेट लाभ हस्तांतरण योजनेमध्ये एलपीजी ग्राहकांना अनुदान प्राप्त करण्यासाठी आधार क्रमांक असणे अनिवार्य होते. सुधारित थेट लाभ हस्तांतर योजनेमध्ये एलपीजी ग्राहकांना आधार क्रमांकाशिवाय अनुदान मिळू शकते. दि. १ ऑक्टोबर, २०१९ पर्यंत राज्यात सुमारे २.७१ कोटी वापरकर्ते एलपीजी ग्राहक होते.

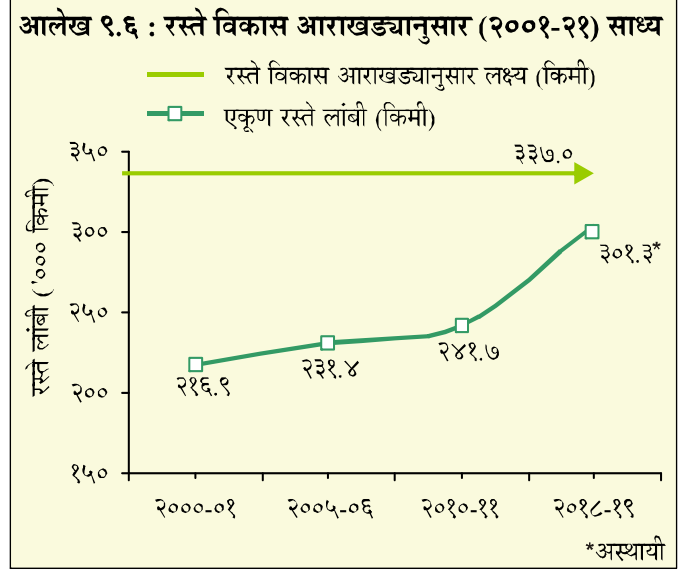
वाहतूक व दळणवळण

१.८ चांगली विकसित वाहतूक व दळणवळण यंत्रणा शाश्वत आर्थिक विकास राखण्यात महत्वपूर्ण भूमिका बजावते. चांगल्या पायाभूत सुविधांमुळे सुलभ सेवा प्रदानता, सर्वसमावेशकता आणि मोठी बाजारपेठ उपलब्ध होते. रस्ते, रेल्वे, हवाई व जलमार्ग ही वाहतूकीची साधने असून टपालसेवा, दूरध्वनी, भ्रमणध्वनी व इंटरनेट सेवा ही वैयक्तिक / कार्यालयीन दळणवळणाची साधने आहेत.

भूपृष्ठ वाहतूक

रस्त्यांचे जाळे

१.९ रस्त्यांच्या जाळ्यामध्ये महामार्ग, जिल्हा रस्ते, ग्रामीण रस्ते व शहरांतर्गत रस्ते यांचा समावेश आहे. राज्यात ३.३७ लाख किमी लांबीच्या रस्त्यांच्या विकासाचे लक्ष्य निर्धारित करून रस्ते विकास आराखडा २००१-२१ ची अंमलबजावणी होत आहे. मार्च, २०१९ अखेर सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषदांच्या देखभालीखालील रस्त्यांची एकत्रित लांबी (इतर यंत्रणांच्या देखभालीखालील रस्त्यांची लांबी वगळून) ३.०१ लाख किमी होती. सन २०१९-२० मध्ये ₹ १३,२०० कोटी निधी मंजूर होता व डिसेंबर पर्यंत ₹ ६,८१६.७१ कोटी खर्च झाला. सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषदांच्या देखभालीखालील रस्त्यांची लांबी तक्ता १.१५ मध्ये दिली आहे. रस्त्यांच्या प्रकारानुसार राज्यातील रस्त्यांची लांबी परिशिष्ट १.२ आणि जिल्हानिहाय रस्त्यांच्या लांबीचे रुंदीनुसार वर्गीकरण परिशिष्ट १.३ मध्ये दिले आहे.

तक्ता १.१५ सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषदांच्या देखभालीखालील रस्त्यांची लांबी

(३१ मार्च रोजी)

वर्ष	रस्ते (किमी)						
	राष्ट्रीय महामार्ग	प्रमुख राज्य महामार्ग	राज्य महामार्ग	प्रमुख जिल्हा रस्ते	इतर जिल्हा रस्ते	ग्रामीण रस्ते	एकूण
२०१६-१७	७,६८२	३,९७१	३०,७७६	५१,६२७	५६,३३६	१,५३,९४६	३,०४,३३६
२०१७-१८	१०,१९५	३,२७२	२९,१५१	५५,०३०	५३,९२४	१,५२,२७२	३,०३,८४३
२०१८-१९*	१०,४१३	४,००८	३०,३५३	६१,८५०	४८,४२२	१,४६,२२१	३,०१,२६७

टीप : आकडे संक्षिप्तात दिल्याने बेरजा जुळतीलच असे नाही

*अस्थायी

आधार : सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन

केंद्रीय रस्ते निधी योजना

१.१० राष्ट्रीय महामार्ग, ग्रामीण रस्ते आणि राज्य रस्ते (आंतरराज्य जोडणारे व आर्थिक दृष्ट्या महत्वाचे) यांचा विकास व देखभाल दुरुस्ती करणे तसेच रेल्वे रुळ ओलांडण्यासाठी उड्डाण पूल व भुयारी मार्ग बांधणे आणि निर्मनुष्य रेल्वे क्रॉसिंगच्या ठिकाणी सुरक्षिततेच्या दृष्टीने आवश्यक ती कामे करणे यासाठी केंद्र शासनाने २००१-०२ पासून केंद्रीय रस्ते निधी ही योजना कार्यान्वित केली असून त्याद्वारे निधीचे वाटप व वितरण करण्यात येते. केंद्रीय रस्ते निधी योजनेअंतर्गत कामांची राज्यातील प्रगती तक्ता १.१६ मध्ये दिली आहे.

तक्ता १.१६ केंद्रीय रस्ते निधी योजनेअंतर्गत कामांची राज्यातील प्रगती

वर्ष	मंजूर कामे (संख्या)	मंजूर लांबी (किमी)	मंजूर रक्कम (₹ कोटी)	कामे (संख्या)		पूर्ण झालेल्या रस्त्यांची लांबी (किमी)	खर्च (₹ कोटी)
				प्रगतिपथावर	पूर्ण		
२००१-०२ ते २०१५-१६	८३१	८,३४१.६०	४,७४१.८३	७९	७४७	८,२१९.२४	४,२५०.६३
२०१६-१७	१७०	१,३३६.४४	३,१०६.४०	१२३	१७	७१४.५१	१,७१०.३२
२०१७-१८	१	३.९०	११.४१	०	०	०	१४१.७२
२०१८-१९	५२	२८४.३६	२,६३८.५७	०	२४	९.५०	६६५.४१
एकूण	१,०५४	९,९६६.३०	१०,४९८.२१	२०२	७८८	८,९४३.२५	६,७६८.०८

टीप : २४ कामे रद्द करण्यात आली आहेत व ४० कामे अद्याप सुरु झाली नाहीत.

आधार : सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन

प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजना

१.११ सन २००० पासून प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजना राबविण्यात येत आहे. ग्रामीण भागात ५०० व अधिक (आदिवासी भागात २५० व अधिक) लोकसंख्या असलेल्या तसेच रस्त्याने न जोडलेल्या वस्त्यांना बारमाही रस्त्यांनी जोडणे हा प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजनेचा उद्देश आहे. लोकवस्त्या जोडणीची १०० टक्के लक्ष्यपूर्ती व रस्त्यांचा दर्जा सुधारण्याची ७५ टक्के लक्ष्यपूर्ती केलेल्या राज्यांसाठी केंद्र शासनाने प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना - दोन सन २०१३ पासून मंजूर केली आहे. या योजनेअंतर्गत केवळ रस्त्यांचा दर्जा सुधारण्याची कामे घेता येतात. या योजनेअंतर्गत सुरुवातीपासून बांधलेल्या आणि / किंवा दर्जा सुधारणा केलेल्या राज्यातील रस्त्यांची एकूण लांबी व जोडलेल्या लोकवस्त्यांची संख्या तक्ता १.१७ मध्ये दिली आहे.

तक्ता १.१७ प्रधान मंत्री ग्राम सडक योजनेच्या सुरुवातीपासून राज्यात बांधलेल्या आणि / किंवा दर्जा सुधारणा केलेल्या रस्त्यांची एकूण लांबी व जोडलेल्या वस्त्यांची संख्या

वर्ष	संचित भौतिक लक्ष्य		संचित भौतिक साध्य	
	रस्त्याची लांबी (किमी)	जोडलेल्या लोकवस्त्या (संख्या)	रस्त्याची लांबी (किमी)	जोडलेल्या लोकवस्त्या (संख्या)
२०१७-१८	२४,४३९	८,३१५	२३,१९८	८,२१८
२०१८-१९	२७,२०७	८,८०८	२६,०५३	८,५८४
२०१९-२० ⁺	२७,५४८	१०,८४२	२६,३३१	१०,६१६

आधार : ग्रामविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन

+ नोव्हेंबरपर्यंत

मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना

१.१२ रस्त्यांनी न जोडलेल्या वस्त्यांना जोडणे व अस्तित्वातील ग्रामीण रस्त्यांचा दर्जा सुधारणे याकरिता वर्ष २०१५-१६ पासून राज्यात मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना राबविण्यात येत आहे. ऑक्टोबर, २०१९ पर्यंत ३०,४०० किमी लांबीचे रस्ते दर्जा सुधारण्याकरिता मंजूर करण्यात आले आहेत. सन २०१९-२० मध्ये ऑक्टोबरपर्यंत ११,५०० किमी लांबीच्या रस्त्यांचा दर्जा सुधारण्यात आला होता व ₹ ६,२४६ कोटी खर्च झाला.

महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाचे प्रकल्प

९.१३ रस्त्यांचा व संलग्न पायाभूत सुविधांचा, खाजगी सहभागाद्वारे विकास करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाची (मराविम) स्थापना करण्यात आली असून नोव्हेंबर, २०१९ पर्यंत मराविमने अंदाजित ₹ १२,५२४ कोटी किंमतीचे प्रकल्प पूर्ण केले आहेत. अंशतः व पूर्ण झालेल्या प्रकल्पांवरील एकूण ₹ २८,९७५ कोटी खर्चाच्या तुलनेत एकूण टोल वसूलीची रक्कम नोव्हेंबर, २०१९ पर्यंत ₹ ९,२५२ कोटी होती. महामंडळाच्या प्रकल्पांची सद्यस्थिती तक्ता ९.१८ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.१८ महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाच्या प्रकल्पांची सद्यस्थिती

प्रकल्पाचे नाव	प्रकल्प सुरु झाल्याचे वर्ष	प्रकल्पाची अंदाजित किंमत (₹ कोटी)	खर्च* (₹ कोटी)	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष
हिंदू हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग	२०१६-१७	५५,३३५.३२	१३,०११.३३	२०२०-२१
पुणे चक्राकार मार्ग	२०१६-१७	४,२००.००	९.४६	उना
ठाणे- घोडबंदर उन्नत मार्ग	२०१६-१७	३,०००.००	१.५६	उना
भिवंडी- कल्याण-शिळफाटा उन्नत मार्ग	२०१६-१७	२,६००.००	४.२६	२०२०-२१ (फेज १)
विदर्भातील रेल्वे वरील पूल	२०१६-१७	८७०.००	४.२९	उना
ठाणे खाडी पूल- टप्पा तीन	२०१६-१७	७७५.५८	२.०६	उना
मुंबई - पुणे द्रुतगती महामार्ग - ६ पदरी रुंदीकरण	२०१६-१७	३१४.००	३२९.६९	२०१९-२०
मुंबई - पुणे द्रुतगती महामार्गास संलग्न सोई-सुविधा	२०१४-१५	२००.००	७.३४	२०१८-१९
मुंबई - पुणे द्रुतगती महामार्गाची क्षमता वाढ	२००९-१०	६,६९५.३७	२१.९८	२०१९-२०
ठाणे टिकुजीनीवाडी ते बोरिवली भुयारी मार्ग	२०१५-१६	३,०००.००	१.७१	उना
सीमा तपासणी नाक्यांचे आधुनिकीकरण	२००८-०९	१,५००.००	५२.६६	उना
वसोवा - वांद्रे सागरी सेतू प्रकल्प	२००७-०८	११,३३२.८२	२९.८६	२०२२-२३
नागपूर एकात्मिक रस्ते विकास कार्यक्रम (रेल्वे वरील पूलांसह)	२००१-०२	५१७.३६	५२८.४३	२०१९-२०
विक्रीकर भवन (ठेवी तत्वावरील प्रकल्प)	२०१२-१३	४७.३०	४०.२५	२०१९-२०
राष्ट्रीय राजमार्ग प्राधिकरण (ठेवी तत्वावरील प्रकल्प)	२०१६-१७	९,६३०.००	४,७९७.०३	उना

आधार : महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ

उना उपलब्ध नाही

+ नोव्हेंबर, २०१९ पर्यंत

हिंदू हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग

९.१४ प्रस्तावित मुंबई ते नागपूर महामार्ग हा ७०१ किमी लांब व १२० मी रुंद आठ पदरी द्रुतगती महामार्ग असून हे अंतर आठ तासांत गाठता येईल. हा महामार्ग १० जिल्हे, २६ तालुके व ३९२ गावांमधून जाणार आहे व त्यामूळे २४ जिल्हे जोडले जातील. राज्य मार्ग व राष्ट्रीय महामार्ग एकत्र येणाऱ्या ठिकाणी २४ 'कृषी समृद्धी केंद्रांचा' विकास करण्याचे योजिले आहे. हा महामार्ग बुटीबोरी, वर्धा, अमरावती, जालना, चिकलठाणा, शेंद्रा, वाळूज व सिन्नर या औद्योगिक स्थळांना तर सेवाग्राम, कारंजा(लाड), लोणार, सिंदखेडराजा, वेरुळ व शिर्डी या पर्यटन स्थळ व तीर्थक्षेत्रांना जोडेल. या प्रकल्पाचे काम अभियांत्रिकी, खरेदी, बांधकाम तत्वावर करण्याचे प्रस्तावित आहे. या प्रकल्पासाठी एकूण ९,५९९.९९ हेक्टर जमीन आवश्यक असून त्यापैकी ८,३११.१५ हेक्टर भूसंपादन झाले होते. डिसेंबर, २०१९ पर्यंत भूसंपादनाकरिता ₹ ६,९९१ कोटी खर्च झाला.

मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणाचे प्रकल्प

९.१५ मुंबई महानगर प्रदेशात पूर्ण मुंबई शहर जिल्हा व मुंबई उपनगर जिल्हा आणि ठाणे, रायगड व पालघर जिल्ह्यांचा काही भाग समाविष्ट आहे. या महानगर प्रदेशात नऊ महानगरपालिका, नऊ नगरपरिषदा, एक नगर पंचायत आणि सुमारे १४,७६९ गावातील एकूण ६,५०० चौ. किमी क्षेत्राचा समावेश आहे. मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणाने मुंबई महानगर प्रदेशात विविध पायाभूत सुविधा प्रकल्प हाती घेतले आहेत. मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणा मार्फत सुरु असलेल्या वाहतूक प्रकल्पांची सद्यस्थिती तक्ता ९.१९ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.१९ मुंबई महानगर विकास प्राधिकरणामार्फत सुरु असलेल्या वाहतूक प्रकल्पांची सद्यस्थिती

(₹ कोटी)

प्रकल्पाचे नाव	प्रकल्प सुरु झाल्याचे वर्ष	प्रकल्पाची किंमत	खर्च [†]	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष	सद्यस्थिती
विस्तारित मुंबई नागरी पायाभूत सुविधा प्रकल्प :					
टप्पा - एक, दोन व तीन : रस्ते व उड्डाणपूल	२००७	६,२३५.१२	३,४३७.५७	२०२२	काम प्रगतीपथावर
मिठी नदी कामे टप्पा २ खोलीकरण, रुंदीकरण, सुशोभीकरण, सेवारस्ते, इत्यादि	२००७	५७०.७६	५४३.०९	२०२०	अंतिम टप्प्यात [§]
विरार ते अलिबाग बहुविध मार्ग: वाहनांसाठी आठ मार्गिका व फक्त बसेस करिता राखीव मार्गिका असलेला खुला मार्ग बांधकाम (१२६ किमी)	२०१०	३९,८४१.९३	४४.८१	२०२३	सल्लागार नियुक्त
बाह्य रस्ते विकास योजना	२०१४	८०५.१२	३५८.८०	२०२०	काम प्रगतीपथावर
वांद्रे-कुर्ला संकुल (जी-ब्लॉक) ते पूर्व द्रुतगती महामार्ग यांच्या दरम्यान उन्नत मार्ग बांधकाम	२०१५	१५५.७०	१४२.४६	२०१९	मार्ग खुला करण्यात आला आहे
कुर्ला ते वाकोला टप्पा एक	२०१६	४४९.००	२३१.३९	२०२०	काम प्रगतीपथावर
भारत डायमंड बोर्स ते वाकोला जंक्शन टप्पा दोन (सांताक्रूज चेंबूर लिंक रोड विस्तारांतर्गत)	२०१७	२२०.८०	२३.३६	२०२०	काम प्रगतीपथावर
मुंबई ट्रान्स हार्बर लिंक : शिवडी ते न्हावा सागरी सेतू बांधकाम (२२ किमी)	२०१७	१७,८४३.००	४,४१८.४५	२०२२	काम प्रगतीपथावर
पूर्व द्रुतगती महामार्गावरील छेडानगर जंक्शन, घाटकोपर (पूर्व) येथे वाहतूक सुधार	२०१८	२२३.८५	७४.३८	२०२१	काम प्रगतीपथावर

§ सेवा रस्ते बांधकाम, सुशोभीकरण, इत्यादिला मा. सर्वोच्च न्यायालयाची स्थगिती

+ ऑक्टोबर, २०१९ पर्यंत

आधार: मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण

मोटार वाहने

९.१६ राज्यात १ जानेवारी, २०२० रोजी एकूण ३.७१ कोटी मोटार वाहने वापरात होती, ती मागील वर्षाच्या तुलनेत सुमारे ६.६ टक्क्यांनी जास्त आहेत. राज्यातील एकूण नोंदणीकृत वाहनांपैकी ३८.०४ लाख (१०.३ टक्के) वाहने बृहन्मुंबईत होती. राज्यातील रस्त्यांवरील (सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषद यांच्या देखभाली खालील) वाहनांची प्रति किमी सरासरी संख्या १२३ होती. मार्गस्थ मोटार वाहनांची प्रकारनिहाय संख्या तक्ता ९.२० मध्ये आणि त्याची मालिका परिशिष्ट ९.४ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२० मार्गस्थ मोटार वाहनांची प्रकारनिहाय संख्या

(०००)

वाहन प्रकार	१ जानेवारी रोजी					
	महाराष्ट्र			बृहन्मुंबई		
	२०१९	२०२०*	शेकडा बदल	२०१९	२०२०*	शेकडा बदल
दुचाकी (मोटर सायकली, स्कूटर्स, मोपेड्स)	२५,५६६.१३	२७,२४८.४१	६.६	२,०८५.८१	२,२५३.७०	८.१
ऑटो रिक्शा	९५१.२२	१,०३४.४९	८.८	२०१.६१	२१८.१७	८.२
हलकी मोटार वाहने (कार, जीप्स, स्टेशन वॅगन्स व टॅक्सी)	५,२००.६१	५,५२२.९७	६.२	१,१६९.२८	१,२२६.०६	४.९
बसेस (स्टेज कॅरेजेस, कॉन्ट्रॅक्ट कॅरेजेस, शालेय बसेस व सार्वजनिक सेवा वाहने)	१४३.४५	१५२.६४	६.४	१५.८१	१७.४३	१०.३
माल मोटारी { आर्टीक्युलेटेड/मल्टी एक्सल वाहने, ट्रक्स व लॉरीज, टॅक्सी, डिलीव्हरी व्हॅन्स (तीन व चार चाकी), इत्यादि }	१,७१७.४६	१,८३९.७७	७.१	७०.९९	८४.२०	१८.६
ट्रॅक्टर्स	७५४.६०	८०९.१८	७.२	०.१९	०.२०	४.२
ट्रेलर्स	४१०.६१	४२१.३२	२.६	०.१२	०.१३	८.३
रूग्णवाहिका	१५.८५	१६.५३	४.३	१.४०	१.५१	७.९
इतर	६७.५९	७६.५५	१३.३	१.८५	२.५३	३६.८
एकूण	३४,८२७.५२	३७,१२१.८६	६.६	३,५४७.०६	३,८०३.९३	७.२

आधार : परिवहन आयुक्त कार्यालय, महाराष्ट्र शासन

* अस्थायी

९.१६.१ 'सारथी' सॉफ्टवेअरद्वारे वाहन चालक परवाना आणि 'वाहन' सॉफ्टवेअरद्वारे वाहन नोंदणी प्रमाणपत्र स्मार्ट कार्डच्या स्वरूपात ऑन लाईन दिले जातात. डिसेंबर, २०१९ अखेर राज्यात मोटार वाहने चालविण्याच्या वैध परवान्यांची संख्या ३५७.०२ लाख होती व ती मागील वर्षाच्या तुलनेत दोन टक्क्यांनी जास्त आहे. राज्यात २०१८-१९ मध्ये शिकाऊ परवान्यांची संख्या २१.६१ लाख होती.

९.१६.२ राज्यामध्ये दरवर्षी रस्ता सुरक्षा या संकल्पनेवर आधारित विविध पथनाट्ये आणि व्याख्याने आयोजित करण्यात येतात. राज्यात प्रति दहा हजार वाहनांमागे २०१९ मध्ये झालेल्या अपघातांची संख्या सात होती. राज्य व बृहन्मुंबईतील रस्ते अपघात आणि त्यामध्ये मृत व जखमी व्यक्तींविषयक आकडेवारी तक्ता ९.२१ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२१ राज्य व बृहन्मुंबईतील रस्ते अपघात आणि त्यामध्ये मृत व जखमी व्यक्तींविषयक आकडेवारी

वर्ष	अपघातांची संख्या		मृत व्यक्तींची संख्या			जखमी व्यक्तींची संख्या		
	राज्य	बृहन्मुंबई	राज्य	बृहन्मुंबई	टक्केवारी@	राज्य	बृहन्मुंबई	टक्केवारी@
२०१७	३५,८५३	३,१६०	१२,२६४	४९०	४.०	३२,१२८	३,२८७	१०.२
२०१८	३५,७१७	३,१६२	१३,२६१	४७५	३.६	३१,३६५	३,२९२	१०.५
२०१९+	२५,१३०	२,१३१	९,४६३	२९३	३.१	२२,०३१	२,२०१	१०.०

आधार : अतिरिक्त पोलिस महासंचालक यांचे कार्यालय (वाहतूक), महाराष्ट्र शासन

@ बृहन्मुंबईची राज्याशी

+ सप्टेंबरपर्यंत

सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक सुविधा

महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

९.१७ सन २०१८-१९ या कालावधीत महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन (मरामाप) महामंडळाच्या बस सेवेचा प्रतिदिन सरासरी ६५.९६ लाख प्रवाशांनी लाभ घेतला. मरामाप महामंडळातर्फे बस सेवा पुरविण्यात आलेल्या गावांची आणि लोकसंख्येची टक्केवारी तक्ता ९.२२ मध्ये दिली आहे. मरामाप महामंडळाची वाहतूक विषयक सांख्यिकी तक्ता ९.२३ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२२ मरामाप महामंडळातर्फे बस सेवा पुरविण्यात आलेल्या गावांची आणि लोकसंख्येची टक्केवारी

बस सेवा	सेवा पुरविण्यात आलेल्या गावांची टक्केवारी		सेवा पुरविण्यात आलेल्या लोकसंख्येची टक्केवारी	
	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१७-१८	२०१८-१९
थेट	७५.८७	७६.४२	९१.७४	९१.९५
३ किमी पर्यंत	१४.९४	१४.६७	५.५५	५.४५
३ ते ५ किमी पर्यंत	५.४४	५.२८	१.६२	१.५६
५ किमी पासून पुढे	३.७५	३.६३	१.०९	१.०४

आधार : महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

तक्ता ९.२३ मरामाप महामंडळाची वाहतूक विषयक सांख्यिकी

बाब	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१९-२० ⁺
ताब्यातील एकूण वाहने	१८,६५२	१८,७९६	१८,३०९
मार्गस्थ बसगाड्यांची प्रतिदिन सरासरी संख्या	१६,४२४	१६,४१४	१६,१६६
एकूण कर्मचारी (३१ मार्च रोजी)	१,०१,१९६	१,०१,८७९	९९,८४७
प्रतिदिन सरासरी सार्थ किमी (लाख)	५५.७२	५५.८३	५४.९३
वाहतूक केलेल्या प्रवाशांची प्रतिदिन सरासरी संख्या (लाख)	६७.२८	६५.९६	६०.५९
वाहन उत्पादकता (किमी)	२९८.७३	२९७.०३	३००.०२
चालक-वाहक उत्पादकता (किमी)	२१४.८०	२१८.०८	२१७.५१
प्रति वाहन कर्मचाऱ्यांचे प्रमाण (मार्गस्थ वाहनांच्या आधारे)	६.१६	६.१७	६.२२
सरासरी आसन क्षमता	४३.३४	४३.३३	४३.१७
भारमान (सवलतीच्या रकमा वगळून) टक्के	५६.३	५४.०	५४.०
भारमान (सवलतीच्या रकमेसह) टक्के	७०.८	६९.१	६८.२

आधार : महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

+ सप्टेंबरपर्यंत

९.१७.१ नियमित वाहतुकी शिवाय मरामाप महामंडळ यात्रा व नैमित्तिक करार तत्वावर विशेष वाहतूक सेवा पुरविते. यात्रा व नैमित्तिक करारांची वाहतूक विषयक सांख्यिकी तक्ता ९.२४ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२४ मरामाप महामंडळाची यात्रा व नैमित्तिक करारांची वाहतूक विषयक सांख्यिकी

विवरण	यात्रा		नैमित्तिक करार					
	२०१७-१८	२०१८-१९	२०१७-१८			२०१८-१९		
			सवलतीत	विना-सवलतीत	सर्व	सवलतीत	विना-सवलतीत	सर्व
सार्थ किमी (लाख)	२०१.३७	१६२.५०	१५३.०७	४४.६७	१९७.७४	५६.४४	४०.४७	९६.९१
प्राप्त उत्पन्न (₹ कोटी)	७१.९१	६५.७५	३८.१२	२२.४०	६०.५२	१६.७७	२२.२६	३९.०३
प्रति किमी उत्पन्न (₹)	३५.७१	४०.४५	२४.९०	५०.१६	३०.६१	२९.७२	५५.००	४०.२७

आधार : महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

९.१७.२ विद्यार्थी, वरिष्ठ नागरिक (६५ वर्षांवरील वयाचे), कर्क रुग्ण, स्वातंत्र्यसैनिक, इत्यादि प्रवाशांना हे महामंडळ बस भाड्यात सवलत देते. सवलतीच्या रकमेची प्रतिपूर्ती राज्य शासनाकडून केली जाते. सन २०१८-१९ मध्ये सवलतीची रक्कम ₹ १,६२०.५९ कोटी होती.

९.१७.३ या महामंडळाने सन २०१७-१८ व सन २०१८-१९ मध्ये अनुक्रमे ₹ १२२ कोटी व ₹ १३५ कोटी टोल रक्कम अदा केली.

९.१७.४ अपघातांची संख्या व मरामाप महामंडळाकडून दिलेली भरपाई तक्ता ९.२५ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२५ अपघातांची संख्या व मरामाप महामंडळाकडून दिलेली भरपाई

विवरण	२०१७-१८	२०१८-१९
अपघातांची संख्या	२,९३३	३,३१०
मृत व्यक्तींची संख्या	४२०	४४१
जखमी व्यक्तींची संख्या	५,२४२	४,८१४
दर लाख किमी मागे अपघात दर	०.१४	०.१६
अपघातस्थळी अदा केलेली रक्कम (₹ कोटी)	०.३५	०.३३
अंतिम भरपाई (₹ कोटी)	८५.४३	१६४.३७

आधार : महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

शहरी सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक

९.१८ सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक व्यवस्था हे शहरातील प्रवासी वाहतुकीच्या प्रमुख साधनांपैकी एक साधन आहे. राज्यातील २१ शहरात ही सुविधा उपलब्ध आहे. यापैकी सात शहरात महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (मरामापम), बृहन्मुंबई बृहन्मुंबई विद्युत पुरवठा आणि परिवहन उपक्रम (बेस्ट), पुणे व पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिका क्षेत्रात पुणे महानगर परिवहन महामंडळ (पीएमपीएमएल) आणि उर्वरित १२ शहरात संबंधित महानगरपालिका / नगरपरिषद प्रवासी वाहतूक सेवा पुरवितात. शहरी सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक सेवा विषयक सांख्यिकी तक्ता ९.२६ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२६ शहरी सार्वजनिक प्रवासी रस्ते वाहतूक सेवा विषयक सांख्यिकी

(३१ मार्च रोजी)

वाहतूक सेवा पुरविणारी यंत्रणा	मार्गस्थ वाहनांची प्रतिदिन सरासरी संख्या		प्रतिदिन सरासरी प्रवासी वाहतूक (लाख)		प्रतिदिन सरासरी सार्थ वाहतूक (लाख किमी)		निव्वळ नफा /तोटा (₹ लाख)	
	२०१८	२०१९	२०१८	२०१९	२०१८	२०१९	२०१८	२०१९
मरामाप महामंडळ (शहर वाहतूक)	३८२	२७२	२.०७	१.४७	०.६७	०.५९	(-)२,२६९	(-)२,४२१
बृहन्मुंबई विद्युत पुरवठा व परिवहन (बेस्ट)	३,०५८	२,८६५	२६.२०	२२.१०	५.१९	४.६३	(-)१,०४,९४५	(-)१,०१,१२३
पुणे महानगर परिवहन महामंडळ लिमिटेड	१,९४७	१,९७२	१०.८९	१०.३५	३.०७	२.८४	(-)२०,४६२	(-)२४,७०५
नवी मुंबई मनपा परिवहन	३८६	३९१	२.९०	३.००	०.८६	०.८८	(-)७,६५२	(-)८,६९५
नागपूर मनपा परिवहन	२९६	३०१	१.५७	१.५६	०.६४	०.६३	(-)८४	(-)९४
ठाणे मनपा परिवहन	१९२	२८१	१.२९	२.०८	०.३३	०.५६	(-)४,५५३	(-)७,०२५
वसई-विरार मनपा परिवहन	१३५	१३५	०.९०	०.८६	०.२५	०.२८	-	-
कोल्हापूर मनपा परिवहन	१०५	९६	०.७०	०.७१	०.२३	०.२१	(-)३२२	(-)२५१
सोलापूर मनपा परिवहन	३६	३१	०.२२	०.१२	०.०९	०.०८	(-)१,६७३	(-)१,०७४
कल्याण-डोंबिवली मनपा परिवहन	७२	६२	०.३९	०.३५	०.१३	०.११	(-)१,५७८	(-)२,५२०
मिरा-भाईंदर मनपा परिवहन	३१	३१	०.२४	०.२६	०.०७	०.०८	(-)७५४	(-)८७६
अमरावती मनपा परिवहन	२५	२५	०.२८	०.२६	०.०४	०.०३	(-)९५	(-)१२२
अकोला मनपा परिवहन	५	१६	०.०३	०.०५	०.०१	०.०३	-	-
खोपोली नगरपरिषद परिवहन	११	१०	०.४४	०.०४	०.०२	०.०२	१३	७
लातूर मनपा परिवहन	३	९	०.०१	०.२४	नगण्य	नगण्य	४	४४

आधार : मरामाप महामंडळ, बृहन्मुंबई विद्युत पुरवठा आणि परिवहन उपक्रम, पुणे महानगर परिवहन महामंडळ व संबंधित महानगरपालिका / नगरपरिषद

रेल्वे

९.१९ रेल्वे ही प्रमुख प्रवासी वाहतूक व्यवस्था आहे. प्रवासी व मालवाहतूक हे रेल्वे वाहतूकीचे दोन प्रमुख भाग आहेत. राज्यातील लोहमार्गाची कोकण रेल्वेसह ३१ मार्च, २०१९ रोजी एकूण लांबी ६,१९९.५४ किमी होती व ती भारतातील एकूण (६७,७९६.१३ किमी) लांबीच्या ९.१ टक्के आहे. राज्यात सुरु असलेल्या रेल्वे कामांची सद्यस्थिती तक्ता ९.२७ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२७ राज्यात सुरु असलेल्या रेल्वे कामांची सद्यस्थिती

(३० जून, २०१९ रोजी)

मार्गाचे नाव	मार्गाची लांबी (किमी)	प्रकल्पाची एकूण किंमत (₹ कोटी)	कामाची भौतिक प्रगती (टक्के)
पुणे-मिरज लोंढा (दुपदरीकरण)	४६७	२,४३६.५७	४
यवतमाळ - पुसद मार्ग वर्धा - नांदेड, (नवीन मार्ग)	२८४	३,१६८.२९	१६
इटारसी - नागपूर तिसरा मार्ग	२८०	२,४४९.९१	१०
अहमदनगर - नारायणडोह - बीड - परळी - वैजनाथ (नवीन मार्ग)	२६१	२,२७१.५०	४७
मनमाड - जळगांव तिसरा मार्ग	१६०	१,०३५.१६	५
वर्धा - बल्लारशहा तिसरा मार्ग	१३२	१,२७२.१९	७
वर्धा - नागपूर चौथा मार्ग	७६	६३७.९५	१०
वर्धा - सेवाग्राम-नागपूर तिसरा मार्ग	७६	५४०.०२	१८
कल्याण - कसारा तिसरा मार्ग	६८	७९२.८९	१८
बारामती - लोणंद (नवीन मार्ग)	६४	७३६.४४	९५
बेलापूर - सीवूड- उरण (नवीन मार्ग)	५४	१,७८१.९८	७८
पेण - रोहा (दुपदरीकरण)	४०	२०३.००	१००
भुसावळ - जळगांव तिसरा मार्ग	२४	१९९.१२	४९
जळगांव - भुसावळ चौथा मार्ग	२४	२६१.३७	३५
तिगाव - चिचोडा तिसरा मार्ग	१७	१७५.६६	८३

आधार : मध्य रेल्वे

मुंबई उपनगर रेल्वे

९.२० उपनगरीय रेल्वे हे मुंबईमध्ये प्रवासी वाहतूकीचे प्रमुख साधन आहे. मुंबईची उपनगरीय रेल्वे सेवा पश्चिम रेल्वे आणि मध्य रेल्वे या दोन विभागीय रेल्वे द्वारे चालविली जाते. हार्बर व ट्रान्स हार्बर मार्ग हे मध्य रेल्वेचे भाग आहेत. दर दिवशी एकूण २२३ लोकल गाड्यांच्या ताफ्याने ३,०२९ फेऱ्यांद्वारे सरासरी ८१.६ लाख प्रवाशांची वाहतूक केली जाते.

९.२१ मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्पातील रेल्वे मार्गाची कामे मुंबई रेल्वे विकास महामंडळ, मर्यादित करीत आहे. मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प एक मधील कामे पूर्ण झाली आहेत. मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्पातील टप्पा दोन व तीन अ अंतर्गत सुरु असलेल्या प्रकल्पांची सद्यस्थिती तक्ता ९.२८ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२८ मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्पांतील टप्पा दोन व तीन अ सद्यस्थिती

(३१ डिसेंबर, २०१९ रोजी)

प्रकल्पाचे नाव	मार्गिकेची लांबी (मार्ग किमी)	अंदाजित किंमत (₹ कोटी)	खर्च (₹ कोटी)	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष
मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प - २				
ठाणे-दिवा (अतिरिक्त पाचवा व सहावा मार्ग)	९	५०२.३६	४९७.७७	डिसेंबर, २०२०
मुंबई सेंट्रल-बोरीवली (अतिरिक्त सहावा मार्ग)	३०	९१८.५३	३१३.५८	मार्च, २०२१
सीएसएमटी-कुर्ला (अतिरिक्त पाचवा व सहावा मार्ग)	१५	१,३६७.००	१७३.५७	मार्च, २०२१
मध्य रेल्वे अंतर्गत पनवेल - कर्जत मार्गावरील नवीन उपनगरीय कॉरीडोर	२८	२,७८२.००	२३२.५२	मार्च, २०२३
मध्य रेल्वे अंतर्गत ऐरोली - कळवा (उन्नत) मार्गावरील नवीन उपनगरीय जोड कॉरीडोर	४	४७६.००	७१.२१	मार्च, २०२२
पश्चिम रेल्वे अंतर्गत विरार - डहाणू रोड रेल्वे मार्गाचे चौपदरीकरण	६३	३,५७८.००	६६.८१	मार्च, २०२३
मध्य व पश्चिम रेल्वेवरील मीड सेक्शनवर बेकायदा प्रवेश नियंत्रण	-	५५१.००	९३.९२	मार्च, २०२३
मुंबई नागरी वाहतूक प्रकल्प ३ अ				
कल्याण-बदलापूर (तिसरा व चौथा मार्ग)	१४	१,५१०.००	०.१६	मार्च, २०२४
स्थानकातील सुधारणा	-	९४७.००	०.५७	मार्च, २०२२

आधार : मुंबई रेल्वे विकास कॉर्पोरेशन

सीएसएमटी छत्रपती शिवाजी महाराज टर्मिनस

९.२२ उपनगरीय रेल्वे स्थानकांवरील सुरक्षेविषयी घोषणांव्यतिरिक्त दुर्घटना टाळण्यासाठी फुट ओव्हरब्रिजेस, भुयारे (सबवेज), उपनगरीय रेल्वे ट्रॅकवरील नागरीकांच्या गैरवाहतुकीवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी भिंतीचे बांधकाम, गैरवाहतुक ठिकाणांवर बंदी, विद्युत खांबांचे स्थलांतरण करणे, इत्यादि उपाययोजना करण्यात आल्या आहेत. मुंबई उपनगरीय रेल्वे मार्गावरील अपघाती मृत्यू व जखमींची (कारणनिहाय) संख्या तक्ता ९.२९ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.२९ मुंबई उपनगरीय रेल्वे मार्गावरील अपघाती मृत्यू व जखमींची (कारणनिहाय) संख्या

अपघाताचे कारण	२०१७		२०१८		२०१९	
	मृत्यू	जखमी	मृत्यू	जखमी	मृत्यू	जखमी
रुळ ओलांडतांना	१,६५१	३७६	१,६१९	३२३	१,४५५	२७६
रेल्वे व फ्लाट दरम्यान पडून	१८	६	६	८	४	७
रेल्वेमधून पडून	६५४	१,४३४	७११	१,५८५	६११	१,४०६
रेल्वेच्या खांबांना धक्का लागून	१२	९०	१९	९०	९	५५
अन्य §	६७९	१,४३९	६२६	१,३४३	६१२	१,४५४
एकूण	३,०१४	३,३४५	२,९८१	३,३४९	२,६९१	३,१९८

§ विजेचा धक्का लागून, आत्महत्या, नैसर्गिक मृत्यू, रासायनिक प्रयोगशाळेकडे संदर्भित केलेली प्रकरणे, इत्यादि.

आधार: मुंबई लोहमार्ग पोलिस आयुक्तालय, महाराष्ट्र शासन

मेट्रो रेल्वे प्रकल्प

९.२३ महानगर क्षेत्रासाठी सुरक्षित, विश्वसनीय, कार्यक्षम, किफायतशीर, प्रवाशांकरिता सुलभ आणि पर्यावरण दृष्ट्या शाश्वत शीघ्र सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेसाठी मुंबई, नवी मुंबई, पुणे आणि नागपूर या शहरात मेट्रो रेल्वे प्रकल्प हाती घेण्यात आले आहेत.

मुंबई मेट्रो रेल्वे प्रकल्प

९.२३.१ शीघ्र संक्रमण प्रणालीवर आधारित मुंबई मेट्रो रेल्वे प्रकल्प हा सार्वजनिक खाजगी भागीदारी तत्वावर राबविण्यात येत आहे. मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरणामार्फत सुरु असलेल्या मेट्रो रेल्वे प्रकल्पांची नोव्हेंबर, २०१९ पर्यंतची माहिती तक्ता ९.३० मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३० मुंबई महानगर प्रदेशात सुरु असलेल्या मेट्रो रेल्वे प्रकल्पांची सद्यस्थिती

(₹ कोटी)

मेट्रो लाईन / प्रकल्पाचे नांव	प्रकल्प सुरु झाल्याचे वर्ष	प्रकल्पाची किंमत	खर्च +	काम पूर्ण होण्याचे अपेक्षित वर्ष	सद्यस्थिती+
२ ए - दहिसर - डी. एन. नगर (१८.६ किमी)	२०१६	६,४१०	१,४९८.३३	२०१९-२०	७३ टक्के स्थापत्य काम पूर्ण
२ बी - डी. एन. नगर-मंडाळे (२३.६ किमी)	२०१८	१०,९८६	४५८.११	२०२१-२२	काम प्रगतीपथावर
३ कुलाबा - वांद्रे - सीप्ल (३३.५ किमी)	२०१५	२३,१३६	१२,७९५**	२०२१-२२	प्रकल्प अंमलबजावणीच्या स्थितीमध्ये आहे
४ वडाळा - घाटकोपर - ठाणे - कासारवडवली (३२ किमी)	२०१७	१४,५४९	४०८.१६	२०२१-२२	स्थापत्य कामे प्रगतिपथावर
५ ठाणे - भिवंडी - कल्याण	२०१९	८,४१७	०.५८	२०२१-२२	काम प्रगतिपथावर
६ स्वामी समर्थ नगर विक्रोळी (१४.५ किमी)	२०१८	६,६७२	३०३.३८	२०२१-२२	स्थापत्य काम सुरु
७ अंधेरी (पू.) - दहिसर (पू.) (१६.५ किमी)	२०१६	६,२०८	१,४९०.०२	२०१९-२०	७१ टक्के स्थापत्य काम पूर्ण

आधार: मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण, मुंबई मेट्रो रेल्वे महामंडळ

**डिसेंबर, २०१९ पर्यंत

+नोव्हेंबर, २०१९ पर्यंत

नवी मुंबई मेट्रो रेल्वे प्रकल्प

९.२३.२ महाराष्ट्र शासन सिडको मार्फत ह्या प्रकल्पाची अंमलबजावणी करीत आहे. सदर प्रकल्प विविध टप्प्यांमध्ये विकसित करण्यात येत आहे. पहिल्या टप्प्यात सीबीडी बेलापूर - पेंधार हा ११.१० किमी उन्नत मार्ग, ११ उन्नत स्टेशन व एक डेपो चे काम सिडकोमार्फत करण्यात येत असून अंदाजित किंमत ₹ ३,०६३.६३ कोटी आहे. सदर प्रकल्पांतर्गत डिसेंबर, २०१९ अखेर ₹ १,८५० कोटी खर्च झाला.

नागपूर मेट्रो रेल्वे प्रकल्प

९.२३.३ नागपूर मेट्रो रेल्वे प्रकल्पाची लांबी ३८.२२ किमी असून ३८ स्थानकांचा समावेश आहे. या प्रकल्पाचा संपूर्ण विस्तार उत्तर-दक्षिण मार्ग (१९.६६ किमी व १८ स्थानके) व पुर्व पश्चिम मार्ग (१८.५६ किमी व २० स्थानके) या दोन मार्गांमध्ये विभागला आहे. प्रकल्पाची अंदाजित किंमत ₹ ८,६८० कोटी आहे. डिसेंबर, २०१९ अखेर ₹ ६,५७८.०२ कोटी खर्च झाला. या प्रकल्पाची डिसेंबर, २०१९ अखेर भौतिक प्रगती ८६ टक्के होती.

पुणे मेट्रो रेल्वे प्रकल्प

९.२३.४ पुणे मेट्रो रेल्वे प्रकल्पाची लांबी ३३.२८ किमी असून यामध्ये दोन मार्गांचा समावेश आहे. पिंपरी चिंचवड ते स्वारगेट मार्ग १७.५३ किमी लांबीचा असून ११.४५ किमी उन्नत मार्ग असून उर्वरित ६.०८ किमी भूयारी मार्ग आहे. उन्नत मार्गावर नऊ स्थानके असून पाच जमिनीखाली आहेत. वनाज ते रामवाडी हा मार्ग १५.७५ किमी लांबीचा उन्नत मार्ग असून १६ उन्नत स्थानके आहेत. या प्रकल्पाची अंदाजित किंमत ₹ ११,४२० कोटी आहे. सदर प्रकल्प मार्च २०२२ पर्यंत पूर्ण होणे अपेक्षित आहे. या प्रकल्पासाठी ४५.८६ हेक्टर जमिनीची आवश्यकता असून त्यापैकी ३८.२७ हेक्टर जमीन शासकीय आहे. डिसेंबर, २०१९ अखेर भौतिक प्रगती ३७ टक्के आहे.

जलवाहतूक

९.२४ जलवाहतूक ही वाहतूकीच्या इतर पर्यायांच्या तुलनेने किफायतशीर, पर्यावरणस्नेही आणि प्रवासी वेळेत बचत करणारी आहे. राज्य शासन बंदरे क्षेत्रास चालना देण्यासाठी पायाभूत सुविधा विस्तारीत करून त्याद्वारे औद्योगिक विकास साधण्याकरिता 'महाराष्ट्र मेरीटाईम बंदर विकास धोरण-२०१६' राबवित आहे. या धोरणांतर्गत हरितक्षेत्र बंदरे, जेट्टी, शिपयार्ड, सागरी व अंतर्गत जलवाहतूक, बंदरे जोडणी, सागरी आर्थिक परिक्षेत्र इत्यादि क्षेत्रांचा समावेश आहे. या धोरणाच्या माध्यमातून विद्युत शुल्क, बिगर-शेती उपकर, मुद्रांक शुल्क, बंदर कर आणि स्वामित्व हक्क रकमेवर सवलत यासारख्या विविध सवलती बंदर प्रकल्पांना देण्यात येत आहेत.

मोठी बंदरे

९.२४.१ राज्यात मुंबई पोर्ट व जवाहरलाल नेहरू पोर्ट ही दोन मोठी बंदरे आहेत. सन २०१८-१९ मध्ये मुंबई पोर्ट व जवाहरलाल नेहरू पोर्ट यांनी अनुक्रमे ६०५.८८ लाख मे. टन व ७०७.०६ लाख मे. टन मालाची वाहतूक केली. मोठ्या बंदरांची वाहतूक विषयक सांख्यिकी तक्ता ९.३१ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३१ मोठ्या बंदरांची वाहतूक विषयक सांख्यिकी

बाब	मुंबई पोर्ट			जवाहरलाल नेहरू पोर्ट		
	२०१७-१८	२०१८-१९	शेकडा बदल	२०१७-१८	२०१८-१९	शेकडा बदल
एकूण माल वाहतूक क्षमता (लाख मे.टन)	७८४.००	७८४.००	०	८८३.००	१,१८३.००	३४.०
कर्मचारी (संख्या)	८,६२९	७,५९७	(-१२.०)	१,५६७	१,५२१	(-२.९)
माल वाहतूक (लाख मे.टन)	६२८.२८	६०५.८८	(-३.६)	६६०.०४	७०७.०६	७.१
पैकी अ) आयात	४२४.७९	४२२.७३	(-०.५)	३७३.१४	३९३.६१	५.५
ब) निर्यात	२०३.४९	१८३.१५	(-१०.०)	२८६.९०	३१३.४५	९.३
प्रवासी वाहतूक (हजार)	२१.४४	४८.९०	१२८.१	निरंक	निरंक	-
बंदरात आलेल्या बोटी (संख्या)	५,७५६	५,८४९	१.६	२,८२८	२,५८५	(-८.६)
परिचालन उत्पन्न (₹ कोटी)	१,५६०.४६	१,४९८.३२	(-४.०)	१,८९०.८८	१,९८८.९९	५.२
परिचालन खर्च (₹ कोटी)	१,२२५.९२	१,२२१.२६	(-०.४)	७५१.२५	७६३.७१	१.७
परिचालन अधिक्य (₹ कोटी)	३३४.५४	२७७.०६	(-१७.२)	१,१३९.६४	१,२२५.२८	७.५

आधार : मुंबई पोर्ट ट्रस्ट व जवाहरलाल नेहरू पोर्ट ट्रस्ट

लहान बंदरे

१.२४.२ राज्यातील ४८ लहान बंदरांच्या परिसरात अनेक बंदिस्त व बहुउद्देशीय थांबे असून तेथे देखील मालाची वाहतूक केली जाते. लहान बंदरांची वाहतूक विषयक सांख्यिकी तक्ता १.३२ मध्ये दिली आहे.

सागरमाला कार्यक्रम

१.२४.३ बंदरामुळे होणाऱ्या विकासास चालना देणे हा या कार्यक्रमाचा उद्देश आहे. किनारपट्टीवरील बंदरांमध्ये पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी या कार्यक्रमांतर्गत ₹ ५३१.७७ कोटी किंमतीच्या २६ प्रकल्पांना केंद्र शासनाकडून मंजूरी मिळाली आहे.

मरीना

१.२४.४ अनधिकृत व असंघटीत नांगरवाड्यांमुळे जलक्षेत्रामध्ये झालेली दाटी कमी होण्यास मरीनामुळे मदत होईल. या प्रकल्पाच्या पहिल्या टप्प्यात ३० बोटी नांगरण्याकरिता पनवेल जवळील बेलापूर खाडी येथे पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यात येणार आहे. गेट वे ऑफ इंडिया नजिकच्या समुद्रात नांगरून ठेवलेल्या नौका व स्पीड बोटी मरीनामध्ये सुरक्षित ठेवता येतील.

रो-रो सेवा

१.२४.५ मुंबईतील नविन भाऊचा धक्का आणि रायगड जिल्ह्यातील मांडवा बंदर येथे जेटी व प्रवासी सुविधांची कामे पूर्ण झाली असून लवकरच रो-रो सेवा सुरु करण्यात येणार आहे. राजपुरी खाडी मध्ये आगरदांडा (तालूका मुरुड) आणि दिघी (तालूका श्रीवर्धन) येथे जेटी व प्रवासी टर्मिनल इमारतीचे काम पूर्ण करण्यात आले असून रो-रो सेवा सुरु करण्यात आली आहे. करंजा (जिल्हा रायगड) येथे जेटी व प्रवासी सुविधांचे काम पूर्ण झाले असून रेवस (जिल्हा रायगड) येथील काम प्रगती पथावर आहे.

हवाई वाहतूक

१.२५ राज्यात पाच आंतरराष्ट्रीय व १३ देशांतर्गत विमानतळे आहेत. निवडक विमानतळ निहाय प्रवासी व मालवाहतूक विषयक सांख्यिकी तक्ता १.३३ मध्ये दिली आहे.

तक्ता १.३३ निवडक विमानतळनिहाय प्रवासी व मालवाहतूक विषयक सांख्यिकी

(३१ मार्च रोजी)

विमानतळ	प्रवासी वाहतूक (लाख)		माल वाहतूक (मे.टन)	
	२०१८	२०१९	२०१८	२०१९
अ) देशांतर्गत	४५४.१७	४६८.१२	३,०८,९७१	३,४४,७८८
मुंबई	३४८.५०	३४३.९३	२,५८,३५६	२,८६,४८८
पुणे	७८.९२	८८.१९	४१,५१५	४७,२७८
नागपूर	२०.८०	२६.९६	६,९८९	८,४५०
औरंगाबाद	३.४०	३.४७	१,७२९	२,००७
जुहू	१.६६	१.४८	३८२	३४०
कोल्हापूर	०.००	०.१८	०	०
नांदेड	०.४९	१.१८	०	०
शिर्डी	०.३७	२.२९	०	०
ओझर नाशिक (एचएएल)	०.०२	०.४४	०	२२५
ब) आंतरराष्ट्रीय	१३८.३३	१४८.३३	६,४८,८८१	६,७८,०६४
मुंबई	१३४.५२	१४२.७६	६,४७,९६५	६,७६,९७२
पुणे	२.७१	२.५०	५१	११४
नागपूर	१.०६	१.०६	८६५	९६६
औरंगाबाद	०.०४	०.०१	-	-
ओझर नाशिक (एचएएल)	-	-	-	१२
एकूण (अ + ब)	५९२.५०	६१६.४५	९,५७,८५२	१०,२२,८५२

आधार : भारतीय विमानतळ प्राधिकरण

एचएएल हिंदुस्थान एरोनॉटिक्स लिमिटेड

९.२५.१ छत्रपती शिवाजी आंतरराष्ट्रीय विमानतळावरील वाहतुकीचा ताण कमी करण्यासाठी नवी मुंबई येथे अतिरिक्त विमानतळाचे काम सार्वजनिक खाजगी भागीदारी तत्वावर चार टप्प्यात प्रस्तावित असून प्रकल्पाची अंदाजित मूलभूत किंमत ₹ १६,७०४ कोटी आहे. हे विमानतळ वार्षिक १६ दशलक्ष प्रवासी व दीड दशलक्ष टन माल वाहतूक क्षमता असणारे मोठ्या हरित क्षेत्र विमानतळांपैकी एक आहे.

दळणवळण

९.२६ टपाल, दूरध्वनी, दृक्श्राव्य व माहिती दूरसंचार हे दळणवळण व्यवस्थेचे प्रमुख घटक आहेत. डाक सेवेबाबतची सांख्यिकी तक्ता ९.३४ मध्ये दिली आहे.

९.२७ राज्यात सप्टेंबर, २०१९ अखेर इंटरनेट ग्राहकांची संख्या ८.७ कोटी होती, जी सर्व राज्यांच्या तुलनेत सर्वात जास्त आहे.

९.२८ नोव्हेंबर, २०१९ अखेर राज्यात एकूण दूरध्वनी जोडण्यांची संख्या ४४.८९ लाख होती. दर लाख लोकसंख्येमागे दूरध्वनी व भ्रमणध्वनी जोडण्यांची संख्या अनुक्रमे ३,६७६ व १,०७,३४० होती. दूरध्वनी जोडण्या व भ्रमणध्वनींची आकडेवारी तक्ता ९.३५ मध्ये दिली आहे.

तक्ता ९.३४ डाक सेवेबाबतची सांख्यिकी

		(संख्या)	
विवरण	क्षेत्र	२०१७-१८	२०१८-१९
डाक कार्यालये	ग्रामीण	११,३८१	११,५०७
	नागरी	१,२३३	१,२३७
	एकूण	१२,६१४	१२,७४४
टपाल पेट्या	ग्रामीण	३५,८४१	३५,८४२
	नागरी	७,९८८	७,९३४
	एकूण	४३,८२९	४३,७७६
डिलिव्हरी पोस्टमेन (डाक सेवकांसह)	ग्रामीण	उना	४,५००
	नागरी	उना	४,९५०
	एकूण	उना	९,४५०

आधार : जीपीओ, मुंबई

उना उपलब्ध नाही

तक्ता ९.३५ दूरध्वनी जोडण्या व भ्रमणध्वनी

(लाख)

सेवापुरवठादार	२०१७-१८		२०१८-१९		२०१९-२० ⁺	
	दूरध्वनी	भ्रमणध्वनी	दूरध्वनी	भ्रमणध्वनी	दूरध्वनी	भ्रमणध्वनी
एमटीएनएल	१८.०८	१२.७७	१७.६२	१२.४०	१७.१८	११.९४
बीएसएनएल	१२.५९	७१.१०	१०.८४	७२.०४	९.३६	७१.२८
भारती	४.४४	२२५.६०	४.६५	२४१.८४	४.९३	२५६.०४ ^{\$}
टाटा	८.७२	५१.८४	८.३८	१९.७०	८.१२	-
टेलिनॉर	उना	४८.२४	-	-	-	-
वोडाफोन	०.५४	३०४.६५	०.७६ [#]	६१०.९७ [#]	०.९८ [#]	५३९.२५ [#]
आयडीया	उना	३५३.४७	-	-	-	-
रिलायन्स/जिओ	२.८४	२२०.३०	-	३५३.३७	२.४०	४३२.५१
रिलायन्स कॉम	-	-	२.२०	०.०६	१.९२	०.०४
एअरसेल-डिजनेट	उना	२१.८२	उना	उना	-	-
एकूण	४७.२१	१,३०९.७९	४४.४५	१,३१०.३८	४४.८९	१,३१०.८५
भारत एकूण	२२८.११	११,८३४.०९	२१६.९६	११,६१८.१२	२१२.९०	११,५४५.८८

\$ भारती व टाटा एकत्रित

वोडाफोन व आयडीया एकत्रित

उना उपलब्ध नाही

+ नोव्हेंबरपर्यंत

आधार : भारतीय दूरसंचार नियामक प्राधिकरण

* * * * *

परिशिष्ट ९.१

राज्यातील विजेचा पुरवठा व वापर

बाब (१)	१९६०-६१ (२)	१९७०-७१ (३)	१९८०-८१ (४)	१९९०-९१ (५)	२०००-०१ (६)	२०१०-११ (७)	२०१८-१९ (८)
अ. स्थापित क्षमता (मेगावॉट)							
अ-१ राज्यातील स्थापित क्षमता-							
(१) औष्णिक	४७७ ^९	१,०६५ ^९	२,७७१	६,४६२	८,०७५	९,६६५	२२,०९६
(२) नवीकरणीय ऊर्जा	--	--	--	--	--	३,४०८	८,७५३
(३) जलजन्य	२८२	८४४	१,३१७	१,५५२	२,८७४	३,०६६	३,०६१
(४) नैसर्गिक वायुजन्य	--	--	--	६७२	१,८२०	२,७१४	२,८१९
एकूण (अ-१)	७५९	१,९०९	४,०८८	८,६८६	१२,७६९	१८,८५३	३६,७२९
अ-२ स्थापित क्षमतेत महाराष्ट्राचा हिस्सा							
(१) राष्ट्रीय औष्णिक ऊर्जा महामंडळ	उ ना	उ ना	उ ना	उ ना	२,०४८ [@]	४,६८६	७,०६४
(२) अणुशक्ती महामंडळ	उ ना	उ ना	उ ना	उ ना	१३७	६९०	६९०
एकूण (अ-२)	उ ना	उ ना	उ ना	उ ना	२,१८५	५,३७६	७,७५४
एकूण (अ-१ + अ-२)	७५९	१,९०९	४,०८८	८,६८६	१४,९५४	२४,२२९	४४,४८३
ब. निर्मिती (दशलक्ष युनिट)							
(१) औष्णिक	१,९०३ ^९	३,३९२	११,४१६	२८,०८५	४९,३७७	५२,७९६	९८,७२०
(२) नैसर्गिक वायुजन्य	--	--	--	२,७३०	६,९४३	१८,७२९	८,४५२
(३) जलजन्य	१,३६५	४,५३३	६,४४८	५,६१५	४,८८९	६,३७४	५,३८७
(४) नवीकरणीय ऊर्जा #	--	--	--	--	--	५,११८	१४,५००
एकूण	३,२६८	७,९२५	१७,८६४	३६,४३०	६१,२०९[#]	८३,०१७	१,२७,०५९
क. वापर (दशलक्ष युनिट)							
(१) औद्योगिक	१,८५३	५,३१२	८,१३०	१४,७०६	१८,३६३	३४,४१६	४७,१६४
(२) घरगुती	२६०	७३२	१,७७९	५,०६५	११,१७२	१९,५४६	२९,१८८
(३) कृषि	१५	३५६	१,७२३	६,६०४	९,९४०	१६,२५७	३३,७२५
(४) वाणिज्यिक	१९८	५४७	९४९	२,०६८	४,१०५	११,५२७	१४,१७९
(५) रेल्वे	३३९	४२१	७६६	९७०	१,५८१	२,१८८	१७४
(६) सार्वजनिक पाणी पुरवठा	३५	१४६	३३०	उ ना	१,१९९	१,९८३	२,७६६
(७) सार्वजनिक दिवाबत्ती	२०	७४	१५९	२९१	५५१	८४६	२,३२३
(८) संकीर्ण	--	६२	१९८	२६७	३७८	६३३	२,३४७
एकूण	२,७२०	७,६५०	१४,०३४	२९,९७१	४७,२८९	८७,३९६	१,३१,८६६
ड. दरडोई विजेचा अंतिम वापर (युनिट)							
(१) औद्योगिक	४६.८	१०५.४	१२९.५	१९५.४	१९१.२	३०७.२	३८७.६
(२) वाणिज्यिक	५.०	१०.९	१५.१	२७.५	४२.७	१०२.९	११६.५

आधार - (१) केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण

(२) महानिर्मिती

(३) महावितरण

(४) बेस्ट

(५) टाटा पॉवर कं. मर्या.

(६) रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर / अदानी इलेक्ट्रिसिटी

उ ना उपलब्ध नाही

टीप -

(१) उपलब्ध आकडेवारी केवळ सार्वजनिक विद्युत व्यवसायी यंत्रणेची आहे.

(२) @ यात राष्ट्रीय औष्णिक ऊर्जा महामंडळ व अणुशक्ती महामंडळाकडील वाटप न झालेला तसेच गोवा राज्याचा शिलकी ३२३ मेगावॉटचा अतिरिक्त हिस्सा समाविष्ट आहे.

(३) # यात बंदिस्त वीज व नवीकरणीय ऊर्जेची (महावितरणला विकलेली) आकडेवारी समाविष्ट आहे.

(४) \$ यात तेलजन्य ऊर्जेची आकडेवारी औष्णिक ऊर्जेत समाविष्ट आहे.

(५) टाटा पॉवर व रिलायन्स इन्फ्रास्ट्रक्चर वगळून इतर खाजगी कंपन्यांची स्थापित क्षमता व निर्मिती सीईएच्या वेबसाईट अहवालानुसार दिली आहे.

(६) १ युनिट = एक किलो वॉट तास

परिशिष्ट ९.२
राज्यातील रस्त्यांची प्रकारांनुसार लांबी
(सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषदा यांच्या देखभालीखालील)

(किमी)

अ.क्र.	वर्ष	राष्ट्रीय महामार्ग	प्रमुख राज्य महामार्ग	राज्य महामार्ग	प्रमुख जिल्हा	इतर जिल्हा	ग्रामीण	एकूण
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)
१	१९६५-६६	२,३६४	--	१०,५२८	१२,६२८	८,७४४	१७,५२४	५१,७८८
२	१९७०-७१	२,४४५	--	१४,२०३	१७,६८४	११,०१२	२०,०२०	६५,३६४
३	१९८०-८१	२,९४५	--	१८,९४९	२५,२३३	२५,४०४	६८,६००	१,४१,१३१
४	१९९०-९१	२,९५९	--	३०,९७५	३८,९३६	३८,५७३	६१,५२२	१,७२,९६५
५	२०००-०१	३,६८८	--	३३,२१२	४६,७५१	४३,६९६	८९,५९९	२,१६,९४६
६	२००५-०६	४,३६७	--	३३,५७१	४८,९८७	४५,२२६	९९,२७९	२,३१,४३०
७	२००६-०७	४,३६७	--	३३,६७५	४९,१४७	४५,६७४	१,००,८०१	२,३३,६६४
८	२००७-०८	४,३६७	--	३३,८००	४९,३९३	४५,८८६	१,०२,१४९	२,३५,५९५
९	२००८-०९	४,३६७	--	३३,९३३	४९,६२१	४६,१४३	१,०३,६०४	२,३७,६६८
१०	२००९-१०	४,३७६	--	३४,१०२	४९,९०१	४६,८१७	१,०४,८४४	२,४०,०४०
११	२०१०-११	४,३७६	--	३४,१०३	४९,९३६	४६,८९७	१,०६,४००	२,४१,७१२
१२	२०११-१२	४,३७६	--	३४,१५७	५०,२५६	४७,५२९	१,०६,६०१	२,४२,९१९
१३	२०१२-१३	४,३७६	६,६९४	२७,५२८	५०,२५६	४७,५७३	१,०६,७४५	२,४३,१७२
१४	२०१३-१४	५,८५८	६,३३७	३३,९६३	५०,२३२	५२,७६१	१,१४,५५७	२,६३,७०८
१५	२०१४-१५	४,७६६	६,१६३	३३,८६०	५०,५८५	५८,११५	१,४५,८७९	२,९९,३६८
१६	२०१५-१६	४,९०१	५,२४९	३३,६९५	५२,२७५	५६,५६४	१,५३,४३५	३,०५,११९
१७	२०१६-१७	७,६८२	३,९७१	३०,७७६	५१,६२७	५६,३३६	१,५३,९४६	३,०४,३३६
१८	२०१७-१८	१०,१९५	३,२७२	२९,१५१	५५,०३०	५३,९२४	१,५२,२७२	३,०३,८४३
१९	२०१८-१९*	१०,४१३	४,००८	३०,३५३	६१,८५०	४८,४२२	१,४६,२२१	३,०१,२६७

आधार- सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन

* अस्थायी

टीप - (१) १९८७ पर्यंतच्या रस्ते लांबीची विभागणी १९६१-८१ रस्ते विकास योजनेनुसार आणि १९८७-८८ पासून ही विभागणी १९८१-२००१ रस्ते विकास योजनेनुसार केली आहे .

(२) सन १९६५-६६ ते २०११-१२ करिता राज्य महामार्गात प्रमुख राज्य महामार्गाचा समावेश आहे.

(३) सन २०१२-१३ पासून रस्ते लांबीची विभागणी २००१-२१ रस्ते विकास योजनेनुसार आहे.

परिशिष्ट ९.३
जिल्हानिहाय रस्त्यांच्या लांबीचे रुंदीनुसार वर्गीकरण
(सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या देखभालीखालील)

(किमी)

अ. क्र.	जिल्हा	साध्य लांबी २०१७-१८					साध्य लांबी २०१८-१९				
		रुंदी (मीटर)	७.००	५.५	३.७५	इतर	एकूण	७.००	५.५	३.७५	इतर
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)
१	बृहन्मुंबई	४९	०	०	०	४९	४९	०	०	०	४९
२	ठाणे	१५१	२४८	२,४९५	७	२,९०१	१९५	२४३	८७२	२,०३८	३,३४७
३	पालघर	२६९	४६६	३,७६३	६६	४,५६५	३,६०५	४३९	१,९१७	९३७	६,८९८
४	रायगड	९५२	२६६	१,६५८	२,४१७	५,२९४	१,०८७	७९५	१,३७४	५३	३,३०८
५	रत्नागिरी	४७२	८७८	८,५०१	१२	९,८६३	४६५	८५९	१,६१०	२२७	३,१६१
६	सिंधुदुर्ग	११७	९४६	६,९१९	०	७,९८२	११७	९४६	१,०२६	०	२,०८९
	कोकण विभाग	२,०१०	२,८०५	२३,३३७	२,५०२	३०,६५३	५,५१८	३,२८२	६,७९९	३,२५४	१८,८५३
७	अहमदनगर	६९०	१,५००	११,९१७	६,३३१	२०,४३८	५३१	१,४७०	११,१४९	६,९१४	२०,०६४
८	नाशिक	६०८	१,८१३	११,२३९	४,२६३	१७,९२२	३३१	१,८२५	१०,४०४	५,८९६	१८,४५६
९	धुळे	२७७	५३७	४,३५२	९	५,१७६	२७७	५३८	४,१३८	१,१९८	६,१५१
१०	नंदुरबार	१८०	५१३	५,४८३	५१	६,२२७	१८०	५०५	३,९४५	१,९७१	६,६०१
११	जळगाव	३०९	१,०१०	५,२३२	५,९००	१२,४५२	३३०	१,०७२	५,२३०	५,६८३	१२,३१६
	नाशिक विभाग	२,०६४	५,३७३	३८,२२३	१६,५५४	६२,२१४	१,६४९	५,४०९	३४,८६६	२१,६६३	६३,५८८
१२	पुणे	८१६	१,२७५	१०,९४३	५,५९२	१८,६२६	८०१	१,२६४	१६,३७९	२०१	१८,६४६
१३	सातारा	३७७	९२३	७,८९२	३,१९२	१२,३८३	३८३	९४३	७,९५३	३,१६१	१२,४३९
१४	सांगली	५९०	१,१०४	४,४८३	५,९४१	१२,११७	६८५	१,०६५	४,४११	६,१८८	१२,३४९
१५	कोल्हापूर	५६५	९९८	३,८४४	३,१९४	८,६०१	५७१	१,०१७	३,८६९	३,१५४	८,६११
१६	सोलापूर	१,१६८	७६१	११,५२१	३,४१३	१६,८६२	१,०४०	८८८	४,८६२	१०,०७८	१६,८६९
	पुणे विभाग	३,५१५	५,०६०	३८,६८३	२१,३३१	६८,५९०	३,४८०	५,१७७	३७,४७५	२२,७८२	६८,९१४
१७	औरंगाबाद	६७१	६९५	६,७७७	१,९७१	१०,११४	६७९	६९५	६,७८९	१,९७१	१०,१३४
१८	जालना	३३५	३९३	४,९२५	१,७३२	७,३८५	३९३	४५२	४,८१९	१,७३२	७,३९६
१९	परभणी	१८५	५६१	३,७४०	९२९	५,४१५	१८५	३८२	३,९२३	९११	५,४०१
२०	हिंगोली	१३४	२९५	३,४११	१२	३,८५२	१३४	२९०	३,४२८	१७	३,८६९
२१	नांदेड	२३०	१,२९४	८,३६७	१,४२४	११,३१५	२६९	१,३३१	८,२८९	१,५३१	११,४२०
२२	बीड	६५६	६०८	८,४०१	२,६६२	१२,३२७	६६०	६२९	८,३९५	२,६४३	१२,३२७
२३	उस्मानाबाद	३७६	९७१	४,६७६	१,४६८	७,४९१	३७९	१,०३३	४,८६८	१,२११	७,४९१
२४	लातूर	२८५	१,००२	४,९४२	१,३९१	७,६२०	२८५	१,००२	५,४०३	९८२	७,६७२
	औरंगाबाद विभाग	२,८७२	५,८१९	४५,२३९	११,५८९	६५,५९९	२,९८४	५,८१४	४५,९१४	१०,९९८	६५,७१०
२५	बुलढाणा	२६०	८१२	२,६८९	१,४६६	५,२२६	३०२	८१३	२,८५९	१,४७०	५,४४३
२६	अकोला	१८८	५४२	१,४६०	१,०४४	३,२३४	१९१	५४७	१,४२९	१,०७९	३,२४६
२७	वाशिम	२६३	४४८	१,१३८	१,१५९	३,००९	२२५	४४१	१,१३८	१,१६५	२,९७०
२८	अमरावती	५२६	१,०५२	१,७४२	४,७१५	८,०३५	४९१	९२०	१,८६४	४,६८४	७,९५९
२९	यवतमाळ	३८८	९२६	३,५३९	३,४९४	८,३४७	३८८	९२६	३,५३९	३,४९४	८,३४७
	अमरावती विभाग	१,६२५	३,७७९	१०,५६८	११,८७८	२७,८५०	१,५९७	३,६४७	१०,८२९	११,८९२	२७,९६४
३०	वर्धा	३६९	७३५	१,९०९	२,५१९	५,५३२	१,४७८	५१४	२,९८२	१,७७८	६,७५२
३१	नागपूर	६०५	८७६	५,७८८	६,८५८	१४,१२७	१,३७२	८३४	७,५६९	४,८३३	१४,६०९
३२	भंडारा	१३४	४१४	२,७५२	२,८७५	६,१७५	५९७	२३७	३,०३१	२,३०९	६,१७५
३३	गोंदिया	१६४	४२०	३,३५४	३,२६२	७,२००	५२१	२५८	३,३२५	३,२९८	७,४०३
३४	चंद्रपूर	३८८	५६४	३,३५७	५,२७०	९,५७९	३,०४३	२८०	५,५९९	३,४५३	१२,३७६
३५	गडचिरोली	३०१	८१९	४,७६१	५२३	६,४०४	१,२१८	४९८	४,२९३	२,९१५	८,९२४
	नागपूर विभाग	१,९६१	३,८२८	२१,९२१	२१,३०७	४९,०१७	८,२३०	२,६२१	२६,७९९	१८,५८८	५६,२३८
	महाराष्ट्र राज्य	१४,०४७	२६,६६४	१७७,९७१	८५,१६१	३०३,८४३	२३,४५८	२५,९५०	१६२,६८२	८९,१७७	३०१,२६६

आधार - सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन

परिशिष्ट ९.४

राज्यातील वापरात असलेली मोटार वाहने

(१ जानेवारी रोजी)

अ.क्र.	वाहनांचा प्रकार	१९७१	१९८१	१९९१	२००१	२०११	२०१८	२०१९	२०२०*
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)
१	मोटर सायकली, स्कूटर व मोपेड	८३,९३०	३,४६,८२६	१६,९६,१५७	४४,०९,९०६	१,२०,६०,९९०	२,३६,२६,०७४	२,५५,६६,१३४	२,७२,४८,४१७
२	मोटर गाड्या, जीप आणि स्टेशन वॅगन्स	१,२२,५०८	२,२४,७५२	४,२३,५०५	९,०१,२७८	२३,८२,७८९	४५,३७,१८४	४८,५७,२०३	५१,५६,६६०
३	टॅक्सी कॅबज	१७,८०६	३१,३०२	४३,१६८	८६,४३८	१,८२,६७६	३,२६,९२०	३,४३,४०२	३,६६,३०९
४	स्वयंचालित रिक्शा	३,०४९	२९,४७४	१,२६,०४९	४,०७,६६०	६,४४,०३७	८,०९,३०१	९,५१,२२२	१०,३४,४८८
५	स्टेज कॉरेजेस	१०,२५०	१३,७८९	१८,२०३	२७,२८६	३४,०६१	३७,०७९	३७,५३३	३७,५८६
६	कॉन्ट्रॅक्ट कॉरेजेस	--	१,४९८	३,९८०	१३,९७५	३१,४५९	५९,३९२	६४,१०२	७२,७९४
७	मालमोटारी -								
	(१) डिझेल इंजिन	३४,९८७	८७,०७९	१,८०,८८३	३,४१,३४४	८,७८,२३९	१५,११,०९१	१६,३०,२९५	१७,५०,६८०
	(२) पेट्रोल इंजिन	२१,७९१	१८,००५	१३,७७४	५७,३१७	७७,१८९	११,००८	११,५७०	११,८३१
	(३) इतर (सीएनजी, एलपीजी, इ.)	--	--	--	उ ना	उ ना	७०,४२३	७५,३०१	७६,९४८
	(४) विद्युत	--	--	--	--	--	१०२	२९९	३०९
८	रुग्णवाहिका	४४१	९२५	२,२३३	४,०२५	९,६००	१५,०९६	१५,८४८	१६,५३४
९	शाळेच्या बसेस	४९१	५९४	१,०२५	१,७१४	६,११७	२६,५२७	२९,२६४	२९,५३९
१०	खाजगी प्रवासी वाहने	८१०	२,१७१	४,६२२	५,८१५	९,४२१	११,९८६	१२,५४६	१२,७२५
११	जोड वाहने (ट्रॅलर)	७,०७५	२३,१७३	६०,८५८	१,६७,८५६	२,८४,६९६	३,९९,१५१	४,१०,६१०	४,२१,३१८
१२	ट्रॅक्टर्स	७,८२१	२४,०७९	६१,०८८	१,७२,५७८	३,५८,५५६	६,९६,२३६	७,५४,५९८	८,०९,१७७
१३	इतर	८१०	१,३१९	५,०४०	९,८७२	२९,८२९	६०,१४७	६७,५८५	७६,५५१
	एकूण	३,११,७६९	८,०४,९८६	२६,४०,५८५	६६,०७,०६४	१,६९,८९,६५९	३,२१,९७,७१७	३,४८,२७,५११	३,७१,२१,८६६
	दर लाख लोकसंख्येमागे मोटार वाहनांची संख्या	६१८	१,३०९	३,३५३	७,१८६	१५,११९	२५,९९९	२८,७८८	३०,३९८
	सार्वजनिक बांधकाम व जिल्हा परिषद यांच्या देखभालीखालील असलेल्या दर किमी रस्तेलांबीमागे मोटार वाहनांची संख्या	५	६	१५	३१	७१	९७	११५	१२३
	दर लाख लोकसंख्येमागे रुग्णवाहिकांची संख्या	०.९	१.५	२.८	४.४	८.५	११	१३	१४

आधार - परिवहन आयुक्त कार्यालय, महाराष्ट्र शासन

* अस्थायी

उ ना उपलब्ध नाही.